Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 85 (10682) | 1978 чылдың апрель 12, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ШӨЛДЕРЖЕ ҮНҮПКЕН

Чөөн-Хемчик районнуң ажылагыйлары шык базырыышкынынче кирипкен. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Дагыр-Шемиде хову бригадазында үш агрегат илииртеп эгелээн. Баштайгы хүннерде 300 га черниң шыгын базырган. Дуржулгалыг механизатор Сарыглар Очур-оол эки ажылдап, хүнде алдан ажыг гектар черни илииртеп турар. Бо бригаданың үш трактору часкы чер аңдарылгазын эгелээн.

Карл Маркс аттыг совхозтуң беш агрегады Сесеге ховузунда тарылга шөлүн илииртеп кирипкен. Ажылагый бо чазын 2300 гектар черниң шыгын базырар.

ПАРТИЯНЫҢ ПОЛИТИКАЗЫН ДЕТКИП ТУР БИС

ЧЕДИИШКИННЕРНИ КҮЗЭЭР БИС

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Оожум океанның Кызыл Тук орденниг Флодунга чорааш чугаалаан чугаазында СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг иштики база даштыкы политиказын тодаргай айытқан-дыр. Оны бистер, хой-жулар, чүүлдүгүнүп, деткип, эш Леонид Ильич Брежневтиң делегейге быжыг тайбың дээш чорудуп турар могаг чок ажыл-чорудулгазынга улуг-улуг чедиишкиннерни күзеп тур бис.

Тайбыңга ынакшылдыг Төрээн чуртувустуң экономиктиг күчүзүн быжыглаары ажылишчы бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези, ону кончуг эки билир бис. Чээрби ажыг чыл дургузунда иштиниң малын кадарын келдим. Бо аразында ооң баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер дээш кылып ажылдап, эвээш эвес оруланы совхозумга кирген мен. Амгы үеде кадарган хоювустуң төрүүрү адакталып турар. Төрүүр чүс баш хойга онаштыр чүс хураганны ап, үлүүлгем күүсеттим.

М. НАМБАР-ООЛ.

Ленин болгаш Октябрь Революциязы орденнериниң эдилекчиин, Өвүрде «Коммунизмче орук» совхозтуң хойжузу.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ СӨЗҮ

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Оожум океанның Кызыл Тук орденниг Флодунга чорааш, аңаа чугаазынга холбаштыр Кызылдың дөрт дугаар микрорайонунуң тудуг шөлүнге «Кызыл тудуг» болгаш 48 дугаар тудуг эргелеринде тудугжуларының митингизи болуп эрткен.

№ 48 тудуг эргелеринде партия организациязының секретары И. В. Сермавкин митингни ажыткаш, «Тыва тудуг» трестениң партком секретары С. Г. Красноперовка сөс берген.

Эш Л. И. Брежневтиң Оожум океан Флодунга чорааш чугаалаан чугаазының үжүрүтказын чыылганнарга ол таймылыгдаш берген.

— Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг иштики болгаш даштыкы политиказын тодаргайы-биле айыткан — деп, илеткелчи чугаалаан, тодаргай чижектерни киргген.

№ 48 тудуг эргелеринде шеверлекчиин Валентина Долбур, «Кызыл тудуг» эргелериниң дашчызы, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Кызыл-оол Какай-оол, № 48 тудуг эргелеринде бригадир Зоя Шырын олар митингиге чүве чугаалаанар. Коммунистиг партиниң болгаш Совет чазактың иштики болгаш даштыкы политиказын тудугжулар бир эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүп, деткээш, социалистиг Адачуртунуң күүч-күжүн быжыглаары-биле эки ажылдаарын хүлээлгеннер. Делегейге тайбың дээш турыштуг демиселчи эш Л. И. Брежневтиң могаг-шылаг чок ажылынга улуг-улуг чедиишкиннерни чыылганнар күзээн.

С. ГРИГОРЬЕВ.

Чаңгыс эптиң илерели

Эрзин районуң «Морен» совхозунуң ажыл-ишчилери, Тываның бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей, РСФСР-ниң Үндезин Хоойлузунуң төлевилелин калбаа-биле чугаалажып таныышкаш, ону бүрүнү-биле чүүлдүгүнүп көргеш. Суурвуң чурттакчыларының төлевилелди таныышкан хуралынга санал берген шели-сад эргелекчизи П. Ижи, совхоз директору Б. Санды, совхозта хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы З. Комбу-Сүрүн, комсомол комитединиң секретары А. Буруулай болгаш ооң-даа өскелер партия база чазактың боттандырып чорудуп турар иштики болгаш даштыкы политиказын изин-биле деткиваан, Төрээн чуртту күчүзүн-шыдалын өстүрер дээш улам күжеңишкиниг ажылдаарынче совхозтуң ажылдакчыларын кыйгырган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң хоорайларынга чоруп турганының дугайында материалдарны Эрзиннің чоны улуг солуургал-биле таныжып турар. Эш Л. И. Брежневтиң бүдүрүлге черлерге барып, ажылчыннарның ажыл-амыдыралы-биле таныжып турганын партиниң чон-биле сырый харылзаазының база бир илерели деп санап турар бис.

А. ТАВА.

АКЫ-ДУҢМА ӨГ-БҮЛЕГЕ — ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ

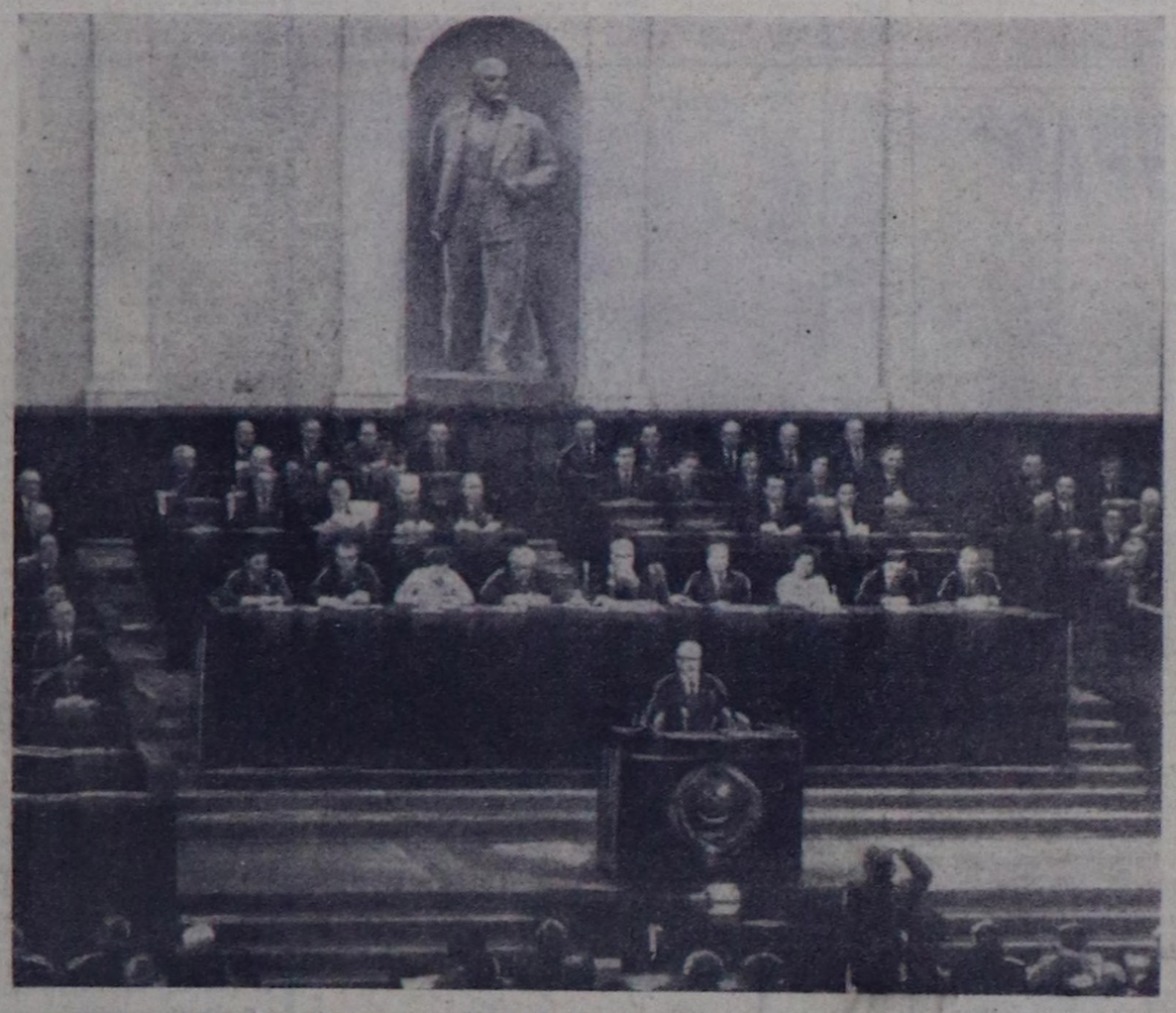

ЧУРУКТА: РСФСР-ниң Дээди Совединиң эзлчег чок чедиги сессиязының ажыдыышкынының үеи.
СЭТА. (Чурукту фототелеграф дамчыштыр хүлээп алган).

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының эзлчег чок чедиги сессиязы

Республиканың чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажыры-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутаттары апрель 10-да Кремльдиг Улуг ордузунда чыылган. Сессияның мурнуу чарыында ол документтиг хой национ-ныдыр Россияның ажылчы чоннары ханы-соңуургал-биле чугаалашкан.

Эртемниң 10 шак. Энтер Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов оларны депутаттар диниттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Сессияны Россия Федерациязының Дээди Совединиң Даргазы депутат **В. А. Котельников** ажыткан.

РСФСР-ниң Конституциязының (Үндезин Хоойлузунуң) телевилелиниң болгаш ону республикага бүгү улустуң чугаалажып көргелиниң түңнелдериниң дугайында илеткелди РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелин белеткээр талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң комиссиязының Даргазы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат **М. С. Соломенцев** кылган.

Ол илеткелдиг соонда Дээди Совет РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелиниң эчизинге чедиргүзе кылдынган текстизин белеткээр талазы-биле Редакция комиссиязын депутат М. С. Соломенцевтиң даргалаашкыны-биле 111 кижи составтыг кылдыр тургускан.

— Москваның бүгү-ле күш-ажылчы болгаш иштилел-политиктиг амыдыралы бистиң бүгү чуртувуста ышкаш, чаа Үндезин Хоойлуга—ССРЭ-ниң Конституциязына дүүштүр чоруп турар — деп, СЭКП-ниң Москва хооркомунуң секретары депутат **Л. А. Борисов** санад берилгенин ажыттыпаан чугаалаан. Совет улустуң амыдыралы эргеажыктарынга бүрүн таарышкан ол эң чугула документиг ажылдаш кылырына аажок улуг салыышкыны дээш партия ТК-га, эш Л. И. Брежневтиң бодунга москвачылар ханы өөрүп четтирген. РСФСР-ниң Конституциязының төлевилели СЭКП-ниң XXV съездизиниң социалистиг күрүне өзүзүн сайзырадгайжыдарынче угланган шиитпирлериниң амыдыралда практиктиг боттаныышкыныдыр.

Москва хоорайның партия организациязы онгу беш чылдың оваалдаларын күүседиринче, Москваны үлегерлиг коммунистиг хоорай болдурарының соругалгаларын практиктиг шиитпирлөөринче күш-ажылчы коллективтерни мобилизастап турар. Бо чылдың барги кварталының планын хоорайның улус ажыл-агыйының бүгү ажыдрлары чедиишкинниг күүсеткен деп оратор чугаалаан.

Москваны төлөөлөөн депутаттарның даасканын өзүгаар депутат Борисов РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бадылаар деп саналды киргген.

Костроманың В. И. Ленин аттыг лён комбинадынның пос аргыкчызы депутат **В. Н. Плетнева** чаа Конституцияның төлевилелин Кострома обласка улуг соңуургал-биле чугаалашканын демдеглээн. Бистиң улузувустуң, бистиң партиниң өндүр чаагай херектеринге бодунуң киржилгелиг болуп турарын медереп билириниңен артык дээди аасжин меңээ, ажылчын кижиге, мага ханыас өөрүшкү-дүр деп ол чугаалаан.—Конституция комиссиязының кежигүнү боттандырар дээш, социалистиг чарышты калбартырынга үндезилээш, беш чылдың даалгаларын ажыр күүседир дээш бүгү улустуң демиселинге үлүг киирелин улгаттырары — боттарының хүлээлгези болур дээрзин Ленинградтың болгаш областың ажылчы чоннары билип турар. Эш Л. И. Брежневтиң чоокта чаа Красноярскиге чоруп турганының үзеринде чугаазында ленинградчылардың бо дуржулгазынга бедик үнелээшкинни бергенинге толептинбиле харыылаар дээш Ленинградтың болгаш областың партия организациялары Саян-Шушенск ГЭС-тиң, Байкал-Амур магистралының, Усть-Илимниң ыяш-целлюлозу комплексининиң тудуунда киржип турар күш-ажылчы коллективтериниң улам ханы кады ажылдажылгазын хандырар дээш чүткүлдүү-биле ажылдап турар.

Бүгү делегейниң хайгаарап турганы, эш Л. И. Брежневтиң чуртка үре-түңнедиг ажыл-чоруу сессиязының ажылынга онза утканы киирип турар-дыр деп, Башкир АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы депутат **Ф. В. Султанов** демдеглээн.

Республиканың ажылчы чоннары СЭКП-ниң даштыкы болгаш иштики политиказын чаңгыс үн-биле чүүлдүгүнүп турар деп, оратор чугаалаан. Олар Россия Федерациязының Үндезин Хоойлузунга Коммунистиг партиниң удуртукчу болгаш башкарыкчы ролюнуң дугайында чүүлдү киирери принципиалдыг чугула болгаш башкарыкчы ролюнуң дугайында чүүлдү киирери принципиалдыг чугула болгаш дүрүм өзүгаар боон турар деп онзазы-биле демдеглеп турар.

РСФСР-ниң Конституция төлевилелинде чугула онзагай чүүл болза, социалистиг демократияны улам ыцай калбартканы болур деп, СЭКП Москва обкомунуң секретары депутат **А. А. Русанов** демдеглээн. Республиканың чаа Конституциязында бистиң социалистиг иштилелливистиң эге үүрү — күш-ажылчы коллективтериниң амыдыралчы чугула хүлээлгелерин хоойлужудуп киргген. Профессионал дуржулганың бир салгалдан өскезиче дамчыыры, мергежил, арып-нүүрлүг ажылдаары чогум-на ында боон турар, аныктарга коммунистиг идейлиг, партиниң херээнге шынчы болур чорукту дамчыдып бээри, эр-не берге болгаш шиитпирлиг участоктарга кезээде мурнуку одурутга туржуру чогум-на ында. Социалистиг чарышты хөгжүдеринге, күш-ажылдың мурнакчы дуржулгаларын нептерединге күш-ажылчы коллективтериниң ролю кайгамчык улуг. Беш чылдың үш чылдарының даалгаларын ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда күүседир дугайында Москванын мурнакчы будүүлгелериниң инициативазын Москва областың чер болганында деткип турар. Москва чоогунуң 160 муң ажылчыннары, 7,5 муң бригадалары болгаш участоктары ол деңнелди чедип алырын шиитпирлээн:

Конституция төлевилелиниң одуруг бүрүзү күш-ажылчы кижини алдаржыткан күчүлүг гимн боон турар деп, Ростов областа «Родина» колхозтуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры депутат **И. Е. Полтавцев** чугаалаан. Бо дээрге, чүгле бистиң чуртувуста, ээзи — чон боон турар чуртта боон турар.

Кижилериниң күш-ажылының болгаш амыдыралының байлаалдарында кайы хире улуг чаартылгаларның болганын бистиң суурувустуң чажээнден көрүп болур. Бистиң колхозта 60 трактор, 55 комбайн, 30 автомашина бар. Бажың бүрүзүнде телевизор, радиоприемник, үш өг-бүлениң бирээзинде-ле автомашина азы мотоцикл бар. Колхозчунуң амыдыралы хоорай чуртакчыныңдан улуг-ла ылгал чок апарган.

Кодээниң ажыл-ишчилери — чер кырында эң тайбың мергежилдиг кижилерниң төлөлекчилери. Изиг бүзүрели, кайгамчыктыг энергизы-биле бүгү делегейге тайбың дээш туржуп, бүгү совет кижилериниң, дешилгелиг бүгү кижи торелгетеевиниң кайгамчык улуг хүлээп көрүүшкүнүн алган эш Л. И. Брежневке улуу-биле четтирдивис деп чугаалаксаан ийик мен.

РСФСР-ниң Конституция төлевилелинде өзүлүг демократизмниң, бистиң чуртувустуң улустарының бүзүлбас ийыралының өзүзу сицилжел деп, СЭКП Ставрополь крайкомунуң секретары депутат **В. А. Казначеев** медеглээн. Ажыл-ишчи кижи дугайында, совет хамаатызының эргелерин камгалаар дугайында сагыш салыышкыны төлевилелде, улам бедик-биле көдүрген. Бо—өзүлүг улусчу эргечагырганың документизи.

Совет кижилер чурттуң амыдыралында чугула болуушкуннарны күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннер-биле кезээде демдеглеп келген. Олар бо кайгамчыктыг хүннерде база-ла шалынчы өзүбиле ажылдап турар. Республиканың чаа Конституциязын оларның деткип турарының бир чижээ ыңдыг.

Крайның ажылчы чоннары, совет кижилер-биле бир дөмей, СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүсетпишаан, онгу беш чылдың планнарын күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан. Партия Төп Комитединиң бедик үнелээшкинин алган Ипатово районуң тараажыларының эгедээшкини крайга төрүттүнгенин депутат демдеглээн. 80 муң ажыг ажылчыннар болгаш колхозчулар беш чылдың үш чылдарының планнарын ССРЭ Конституциязының хүнүнде күүседирин хүлээнген.

Бистиң партиябыстың болгаш Совет күрүнеевистиң эртемин калбаа-биле хөгжүдериниң дугайында сагыш салыышкынының бир херечизи болза, Россия Федерациязында эртемниң деңнели болур деп ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи депутат **Ю. А. Овчинников** медеглээн. Бистиң республикавыста эртемниң күчүлүг деңзүгүү бар деп, ол чугаалаан.

Эртемде дешилге бөгүн кол-кол эртем айтырыгларынга улуг күштерни мөөңнээр арга-биле тодараттывар. Бистиң чуртувуска иштиниң күрүнениң адырлар аразының программаларын ажылдап кылганы социализм үеинде эртем хөгжүлдезиниң шапкыны херечилээн. Энергетика болгаш долгандыр турар бойдусту камгалаар талазы-биле программаларны тургускан, олар чаа материалдарны алырының, кижиниң эң айыылдыг аарыгларынга удур демиселди чорударының айтырыгларын хаара тудуп турар. Оларны көдээ ажыл-агый бүдүүлгезин хөгжүдериниң эртемниг үндезининге база өске-даа чугула айтырыгларга тураскааган.

Россия Федерациязының, бүгү чуртту эртемденнери РСФСР-ниң чаа Конституциязы дээш бадылавышаан, бистиң чуртувустуң дешилгезиниң болгаш чечектелиишкининиң эрге-ажыынга, коммунизмниң эрге-ажыынга чаа-чаа чедиишкиннерни болгаш ажыдыышкыннарны совет эртем чедип алыр деп, депутат чугаалаан.

Областың ажылчы чоннарының амыдыралында болган кайгамчык улуг чаартылгаларның дугайын, оларның күш-ажылчы тиилелгелериниң дугайын Иваново области Фурмановтуң № 2 пос-аргылга фабриказының директорунуң оралакчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры депутат **Е. Г. Амосова** чугаалаан.

Россияның хөрөөженнериниң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарында чедиишкиниг ажылдан турарын көргеш, кижиниң аажок улуг эргааралы көдүлүр-дүр. Бо бүгү чүүлдер бистиң төрээн Коммунистиг партиябыстың, Совет эрге-чыгырганың сагыш салыышкынының ачызында чедип алдынган. Хөрөөженнерниң эр улус-биле деп эргелерин Совет Эвилелиниң Конституциязында быжыглаан, ону Россия Федерациязының Конституция төлевилелинде база айыткан.

РСФСР-ниң чаа Конституциязы болза совет тургузуунуң маргыш чок артык күжүнүн, өзүлүг демократияның тиилелгезиниң чайыннанчак херечизи-дир деп, РСФСР-ниң юстиция министри **В. М. Блинов** чугаалаан. Ооң чүүлдери совет кижилерни коллективизмниң болгаш бистиң улуг хөрөөвистиң шыныг чоруунга идейлиг бүзүрелиниң өзүзүнга кижизидериниң быжыг фундаментизи боон турар.

Конституция төлевилелинде социалистиг хоойлу-дүрүмнүң идеялары сицилжел деп оратор демдеглээн. Партия Төп Комитединиң удуртулгазы-биле соолгу чылдарда күрүнеениң эрге үндезининиң сайзырангайжыдар ажылдарны чорудуп турар. Депутат ооң ыцай шиитилге органнарының ажыл-чорудулгазын сайзырацгайжыдарының айтырыгларынга доктааган.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң сессиязы ажылын үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

«КЫЗЫЛ СУББОТАГА»

Демниг киржир

«Каа-Хемниң» хөмүр-даш разрезиниң Чадаана участогунуң коллективи амгы үеде субботникке белеткел ажылдарын улам калбартып турар. Субботникти штабы ол хүн кызыр ажылдарның хемчөлин тодарадыр, аңаа киржип ажылдаар техниканы, кижи күжүн тодараткан. Коллективтен 123 кижи ажылдаар. Автомашиналарны, тракторларны болгаш өскедаа техниканы киирилтирин турган, «кызыл субботада» 150 тонна хөмүр-дашты казын тывар, хөмүр-даштыг черниң 3000 кубометр хире довураан казып, арыглаар. Ол хүн 1,6 муң рубльдин иштиг продукциязын бүдүрер болган 1 муң рубльдин продукциязын сайгарар. 2 тонна демир кескиндилерин чыыр.

Хоорай чаагайжыдылгазынга киржип, хоорайның дагжылар чуртта турар участогунуң коллективи амгы үеде субботникке белеткел ажылдарын улам калбартып турар. Субботникти штабы ол хүн кызыр ажылдарның хемчөлин тодарадыр, аңаа киржип ажылдаар техниканы, кижи күжүн тодараткан. Коллективтен 123 кижи ажылдаар. Автомашиналарны, тракторларны болгаш өскедаа техниканы киирилтирин турган, «кызыл субботада» 150 тонна хөмүр-дашты казын тывар, хөмүр-даштыг черниң 3000 кубометр хире довураан казып, арыглаар. Ол хүн 1,6 муң рубльдин иштиг продукциязын бүдүрер болган 1 муң рубльдин продукциязын сайгарар. 2 тонна демир кескиндилерин чыыр.

Хоорай чаагайжыдылгазынга киржип, хоорайның дагжылар чуртта турар участогунуң коллективи амгы үеде субботникке белеткел ажылдарын улам калбартып турар. Субботникти штабы ол хүн кызыр ажылдарның хемчөлин тодарадыр, аңаа киржип ажылдаар техниканы, кижи күжүн тодараткан. Коллективтен 123 кижи ажылдаар. Автомашиналарны, тракторларны болгаш өскедаа техниканы киирилтирин турган, «кызыл субботада» 150 тонна хөмүр-дашты казын тывар, хөмүр-даштыг черниң 3000 кубометр хире довураан казып, арыглаар. Ол хүн 1,6 муң рубльдин иштиг продукциязын бүдүрер болган 1 муң рубльдин продукциязын сайгарар. 2 тонна демир кескиндилерин чыыр.

Хоорай чаагайжыдылгазынга киржип, хоорайның дагжылар чуртта турар участогунуң коллективи амгы үеде субботникке белеткел ажылдарын улам калбартып турар. Субботникти штабы ол хүн кызыр ажылдарның хемчөлин тодарадыр, аңаа киржип ажылдаар техниканы, кижи күжүн тодараткан. Коллективтен 123 кижи ажылдаар. Автомашиналарны, тракторларны болгаш өскедаа техниканы киирилтирин турган, «кызыл субботада» 150 тонна хөмүр-дашты казын тывар, хөмүр-даштыг черниң 3000 кубометр хире довураан казып, арыглаар. Ол хүн 1,6 муң рубльдин иштиг продукциязын бүдүрер болган 1 муң рубльдин продукциязын сайгарар. 2

М. СЕВЕН.

Көдүрлүүшкүн-биле

Эрзин районуң ажылышчилери, республиканың өске районнарының ажылышчилери-биле бир дөмей, «кызыл субботникке» улуг көдүрлүүшкүнүг белеткенин турар.

Ол хүн кызыр ажылдың планын тургускан. Иштизи-биле 3953 кижи ажылче үнер, 6504 рубльдин продукциязын бүдүрер. 3407 рубльдин онгу беш чылдың фондузунче шилчидерин көрдүнген.

Эрзин суурда албан организациялар черлерге апрель 22-де кызаа чогуур ажылдарын болгаш чеже кижи ажылче үнерин туструта тодарадыр алган. Районуң харылзаа белдириниң ажылчын, албан-хаакчылары 249 рубльдин ажылын кылып, ооң 150 рубльдин онгу беш чылдың фондузунче шилчидер.

ЗВЁЗДНЫЙ ХООРАЙГА УТКУУШКУН

Космоска кайгамчыктыг экспедицияның ийи экипажы — Юрий Романенко биле Георгий Гречко болгаш Алексей Губарев биле Владимир Ремек космос орбиталарынга белен эвес ажылдың соонда Байконур космодромдан апрель 10-да Звёздный хоорайда чедип келген. Байконурга космонавтылардың кызыр турганы медицина шинчилелдери, баштайгы ажылчын өттүүлери доозулган. Бөгүн оларны төрелдери, өөнүктери, ужудуушкун удуртукчулары, өскү совет эртемденнер, инженерлер, орбитага барып, «Таймырларга» чорааш баштайгы экипаж — Владимир Джанибеков биле Олег Макаров олар уткаан.

Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның туктары салгынга киискин турган. Уткукчуларның холдарында — боодал-боодал кызыл чечектер. Самолёттуң аэровокзалга чоокшулап келириниң мурнуу чарыында, совет космонавтылар белеткээриниң удуртукчузу ужар күүлдүн генерал-лейтенантызы В. А. Шаталов-биле чугаалашкан бис.

— Орбитаның «Салют-6» станциязынга болгаш башкарылгалыг үш корабльге 1977—1978 чылдарның космос экспедициязы делегей космонавтиказынга чыыткылаачак түңнелдерни бергеи—деп, ол чугаалаан. — Станцияларның чаа системаларын шевээн, космоска орбита лабораториязынга одаар чүүлдү бир-ле дугаарында немей чедирген, орбитага экипажтарны соксаал чок солуштурарының аргазын шевен көргеи.

Экспедицияның кол экипажының кежигүннери Юрий Романенко биле Георгий Гречконуң ол улуг ажылга хууда салыышкынын, нарын ужудуушкунга кайгамчык турештуун, бедик профессионал мергежилдиин көргүскелин В. А. Шаталов бедия-биле үнелээн. Экспедицияның чугула үе-чадазы — Алексей Губарев биле Владимир Ремек составтыг баштайгы каттышкан экипажтың станцияның бортунга ажылы чедишкиниг доозулган.

Маадырлар Москвакың черинде чедип келген. Найыралчы кужактаашкыннар, катыхүлүмөүрүглер, байыр чедириишкиннери. Экспедицияның кол экипажының командири Юрий Романенко даадга чедишкиниг күүсеттинген дугайында рапорт берген. Октаргайга баштай чорааш кижиге хүндүткелдин демдээ кылдыр — Юрий Гагаринниң турскаалының баарынга чанчылаан байдал өзүгаар чечектер салган.

Космоска өөрөөлгиг рейстиң чедишкиниг доозулганынга турасканаан митинг Космонавтылар белеткээр топтун Культура ордузунга болган. Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның күрүне гимнери чаңгыланып үнгеи. Экспедицияның кежигүннери, эртемденнер, ужудуушкун удуртукчулары, хөй-иштиниң төлөлекчилери. Звёздный хоорайның төөгүде космоска эң үр ужудуушкунну белеткээн специалистерге чүве чугаалаан.

Ужудуушкунларга белеткел өртүп турар космонавтыларның интернационалчы отрядында баштайгы космонавт — баштайгы чехословак космонавт Владимир Ремектиң чугаазынга чыылганнар изиг байыр чедирип турган. Бөгүн Звёздный хоорайда чаа немелде. Ол отрядтың дыцнакчыларының ийиги, өөлүү — Болгарияның, Венгрияның, Кубаның, Монголдуң, Румынияның хамаатылары өөренип киришкен. «Интеркосмос» программазын өзүгаар социалистиг чуруттарының кады чорудар хөй талалыг шиитилелдеринге олар шупту идепкейлиг киржип аваарлар.

Чаңчыл өзүгаар экипажтарның кежигүннериниг Звёздный хоорайның медальдарын, старттан дулгуурларын тыыскан.

СЭКП Төп Комитединиг, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке байырлыг чагаанны чыылганнар сорук киришкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

СОРУК КИРГЕШ...

Россия Федерациязының чаа Конституциязының төлевилелин Таңды районунуң ажылчы чоннары калбаа-биле чугаалажып таныжын, онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш бедиткен хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш хайыыышкыныг ажылдан турар.

Бо хүннерге чедир төлевилелди 40 хире күш-ажылчы коллективке таныжып чугаалашкан, аңаа 1500 ажыг кижи олурушкан болгаш 110 кижи төлевилелдің тус-тус үүлдериге хамаарыштыр боттарының санал-онаалдарын берген. СӨКП райкому декторларының болгаш пропагандистерниң хуралын эрттиргеш, таныштырылга ажылын чорударының график-планын тургускан турган. Од планны ёзугаар район төвүнде тургустунган 25 кижи составтыг лекторлар болуу ажыл-агыйларда таныштырылга ажылын уламчылап келген.

РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилели ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы чаа көдүрүлүшкүнүн болдурган. Моон мурнунда чылдарга дөнмээргe, мал кыштаглаашкыны организастыг эртип турар. Малдың чаш төлүн камгалап алыр ажыл база-ла багай эвес тургустунган. Бо хүннерге чедир 29 муң 400 хире хой ооладаан. Олардан барык од хире чаш төл алдыган. Район бирги кварталда немедде планныг-биле кады күрүнеге 4050 центнер эзт дужаар планын 120 хуу күүсеткен. Районнуң ажыл-агыйының өске-даа адырларында бо хевирлиг эки чедишкиннер чедип алдынып турар.

Конституция төлевилелин таныжып чугаалашкан хуралдарга ажыл-ишчилер боттарының ажыктыг санал-онаалдарын берип турар. «Коммунизмниң херези» совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи Моңгуш Алдай-оол төлевилелди таныштап хуралга мынча деп саналдаан:

—Төлевилелдің 64 үүлүнде уруглар кижизидериге адаведериң киржилгезиниң дугайын тодаргай бижээнин ниң канчаар кижизидип каанывыстан хамааржыр.

Хоочун хойжуңуң бо сапалын өскедер-даа деткээн. Хойжу Моңгуш Алдай-оол—аныяк салгалды кижизидериге төлептиг үлүгүн киириштирип чоруур мурнакчыларның бирээзи. Бо кыжын ооң хойларының каржызы-биле үрээр, оорданыр, арагадаар болгаш хулиганнаар ийи-чаңгыс кижилер-биле демиселдя күштелдирерин төлевилелди чугаалашкан хуралдарга санал берген кижилер база демдеглеп турган.

К. ЕНЗУК.

ДЕТКИП ТУР БИС

СӨКП ТК-ның май, октябрь (1977 ч.) Плепумнарының, ССРӨ-ниң Дээди Советиниң 7-ги сессиязының шиитпирлериниге дүүштүр бистиң чуртувустун эвилелдешкен республикаларының Конституцияларының төлевилелдерин бүгү улус чугаалажып турар.

Март айның 14-түн хүнүнде РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиуму Чарлык үндүрген болгай. Ол Чарлык ёзугаар РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бүгү чонга чугаалажып көөрү-биле үндүрген болгаш бо хүннерде ону таныжып, чугаалажыр талазы-биле ажыл бистиң республиканың девискээринде калбаргаш.

Кызыл хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының коллективи Конституция төлевилелин дораан-на таныжып эгелээн. Коллективтиң бүгү кежигүннери Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың биске тыпсын берген бүгү эргелерин, од дугайында үүлдерни бүрүүлүп-биле деткип, үүлдүтүүнүн турар бис.

Федерацияның алдын Хоойлузунуң он дөртү үүлүнде айытканы: «Ниитилелге ажыктыг күш-ажыл болгаш ооң түннелдери кижиниң ниитилелде туруш-байдалын тодарадыр» дээн амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчыларына эн-не чоок дээрзин коллективтиң ниити хуралынга коммунистер Алексей Дорофеев, Братислав Шатохин, Лидия Монастырщина олар демдеглээнвер.

РСФСР-ниң Үндезин Хоойлузунуң төлевилелин чугаалажып көрүп турар хүнперде бистиң комбинаттың коллективи чамдык күш-ажылчы чедишкиннерни чедип алган. Үүл дээрге онгу беш чылдың үшкү чылының бирги кварталының планныг даалгаларын 100,6 хуу күүсеттивис. Эрткен чылдың бо үеазиниге дөнмээргe, ачы-дуза чедирериниң өзүлдези 2,4 хуу өскен. Идикти даараар, дүрген сентээриниң, чурук тырттырар болгаш чечен кылыр цехтер бирги кварталдың планныг даалгаларын ажыр күүсеткеннер. Идик даараар болгаш сентээр цехтиң начальниги Николай Бликян, мастерлер Братислав Шатохин, Владимир Пинегин, мурнакчы фотографтар Юрий Косарьков, Татьяна Лубошникова, парикмахерлер Анна Скипор, Екатерина Бугаенко дээш ооң-даа өске он-оп мурнакчыларны адаан болур. Бо үстүнде ады кирген мурнакчылар чаа Конституция төлевилелиниге харыы кылдыр хүн бүрү планныг даалгаларын ажыр күүседип турар.

Аныяк коммунист Братислав Шатохинге удурткан бригаданың кежигүннери ССРӨ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болур юбилейи—октябрь 7-де онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын күүседир дээш, кызымак ажылдан турар.

О. ЧЫВЫРАЛ.

РСФСР-НИҢ КОНСТИТУЦИЯЗЫНЫҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИН ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

УТКА-ШЫНАРЛЫГ БОЛДУРАР

Партия органнарының удуртулгазы-биле бистиң районда хөрөөженнер чөвүлелдери өзөр быжыгып, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкүүнүнүң айтырыгларын шиитпирлээриниге, ог-бүлеге уруглар кижизидилгезиниге оларның киржилгези күштелген. Олар чон ортузунда организакчы болгаш кижизидилге ажылының чамдык дуржулгазын чедип алган.

Бо дугайын чөвүлелдериниң ортузунда организастаан чаруштың түүнелдериниң өөрүп болур. Ол чаруштың мурнуку одурузунда «Шекпээр», «Хемчик» совхозтарда, «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырында хөрөөженнер чөвүлелдери чөрүп турар. Ол чөвүлелдериниң даргалары Д. Күжүгет, У. Моңгуш, С. Доңгак олар активке даңнаш, хөрөөженнериниң инициативазын деткип, улам калбартып турар. Бо чөвүлелдер ажылын план ёзугаар, тодаргай угланыышкыныг-лыг чорудуп келген. Хөрөөженнерни ниитиге ажыктыг күш-ажылга киириштиринче, оларның өөредилгезин организастаарын эки-жидер, күш-ажылының болгаш амыдыралының культуразын бедидер талазы-биле айтырыларже доктаамад кичээнгейни салып турар.

«Шекпээр» совхозта чөвүлел кижизидилге ажылынча кол кичээнгей салып, эки түүнелдерни чедип алган, СӨКП обкомунуң II пленумунуң шиитпирлериниге дүүштүр кем-хөрек үүлгедиишкини-биле дөмиселдя күштелдирер, хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар дээш ажылды ында эки туруткан. Суурда улусчу дружинаның ажылын күштелдирген, график ёзугаар дежурныылаашкынны организастаан турар. Эш хуузунуң суду эрткен чылын 27 хөрөктерни, билдириишкин, хомудалдарны сайтарган. Суурда коммунистерден, хоочуннардан аныяктарның 17 дагдыкчызын томуйлаан. Корум-чурум үрешки дөр аныяк кижилерни оларга быжыглаан. Бо бүгү хемчеглерден ацыда, чонуун чурттап турар чериниң аайы-биле хөй-ниитичилер ниитиниң корум-чурумун шыңгыы хайгаарала алган.

«Хемчик» совхозта хөрөөженнер чөвүлели, хөрөөженнерни күш-ажылга, хөй-ниитиниң ажылынга хаара тудар, чонуун чаагай чаңчылдарынга кижизидер талазы-биле эки ажылдан турар. Хөрөөженнерниң чаңчаар кижизидип каанывыстан хамааржыр.

Хоочун хойжуңуң бо сапалын өскедер-даа деткээн. Хойжу Моңгуш Алдай-оол—аныяк салгалды кижизидериге төлептиг үлүгүн киириштирип чоруур мурнакчыларның бирээзи. Бо кыжын ооң хойларының каржызы-биле үрээр, оорданыр, арагадаар болгаш хулиганнаар ийи-чаңгыс кижилер-биле демиселдя күштелдирерин төлевилелди чугаалашкан хуралдарга санал берген кижилер база демдеглеп турган.

К. ЕНЗУК.

Районда өске-даа хөрөөженнер чөвүлелдери хөрөөженнерни күш-ажылга, өөредилгеге хаара тудар, ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче, амыдыралының культуразын бедидеринче доктаамад сагыш салып келген. Районга слёттарны эрттирери чаңчыл апаран. Бо чылын районнуң саанчылар слёдуп, мурнакчы хөрөөженнериниң слёттарын эрттирер. «Хөрөөженнер болгаш социализм» деп темага хөрөөженнериниң район конференциязы база болур.

Хөрөөженнер чөвүлелдеринде

Бисте хөй-хөй күш-ажылчы колдекчитер болгаш ажылышчы хөрөөженнер онгу беш чылдың баштайгы чылдарының планын күүседиринге төлептиг үлүгүн киирип турар. Районда 45 саанчының 25-и онгу беш чылдың ийи чылдарының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседипкен. 17-ги малчын ийи чылдарның планын күүседип, төрүүр чүс хойданна 100—132 хураганны алган. Бисте 8 муң ажыг күш-ажылчы хөрөөженнер бар. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинатта; районнуң амыдырал хандырылга албан черлеринде, мал ажылында хөрөөженнер ажылдан турар. Ак-Довурак хоорайда 445 хөрөөженнер социалистиг чаруштa хаара туттунган, оларның 180-и коммунистиг күш-ажылдың шалынчылары, 210-у ол ат дээш демисежип турар.

Бажың бүрүзүнүң чанында огород тарып, чечектер өстүрер сорулганы шиитпирлээриниге бистиң хөрөөженнервис үлүгүн киирип турар. Районнуң хөрөөженнер чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар хөрөөженнерни ногаа, чечек өстүрериниче, хаваа болгаш даргаа азыраарынче кыйыртан. Бо сорулга-биле ийлы-бүрү үрезинин — почта-биле чагыдып ап, ону хөрөөженнерге үлеп бээр. Кызыл-Мажалык суурда хөрөөженнериниң күжүү-биле ногаа өстүрер тускай звенону тургускан, ооң ажылдаан участогундан дараазында чылдың үрезиннерни өстүрүп алырын шиитпирлээн.

Хөрөөженнериниң чурттап турар чериниң аайы-биле ажылдың чугула хевирде — агитквартиралар дамчыштыр ажыл идепкейжээн. Аңаа уруглар кижизидилгезинин, культурлуг амыдырал-чурттала дээш демиселдиг хөрөөженнериниң политиктиг билини, күш-ажылчы идепкейни бедидериниң талазы-биле ажылды чорудуп турар. Чижээ, «Шекпээр» совхозта хөрөөженнер «Чаңгызы — шуптузу, шуптузу — чаңгызы дээш» деп принцип-биле кижи бүрүзү-ле агитквартиразының ат-алдарын камгаалаарын ораладажып турар. Ында К. Саая эргелекчилээн «Челээш» агитквартира эрткен чылын агитквартиралар аразында чарышка тиилекчи болган. Агитквартира совхоз бүдүрүлгезиниге улуг дузаны чедирип турар. Чүгле бо кыжын безин малчынарже 6 удаа шефтээн, лекция, беседаны кылын, оюн-концертти көргүскен. Ол ышкаш [illegible] ваннарынга кедирер 606 «идикчигешти» даараан.

Бо совхозта хөй-ниитиниң корум-чурумун чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле хөй-ниитичилер ыңгыы хайгааралга алган. Аңаа кол рольду суурда 13 агитквартира ойнап турар. «Улет-ролиг корум-чурумнуг, бедик культуралыг агитквартира дээш» социалистиг чарышты оларның ортузунда организастаан. Чарыштың пегелделерин ажылдан кылган.

«Хемчик» совхозта 15 агитквартира шупту ажыл планныг. Агитквартиралар аайы-биле өөредилгени организастаан. Агитквартира бүрүзү сезонну ажылдарга кирген, кыштаглаашкын үезинде малчынарга дуза чедирип, сакманщиктерни чоруткан. Ниитизи-биле 22 хөрөөженнер сакманщиктен үнгеп. Д. Саая, З. Хомушку олар 90—105 чедир хураганнарны камгалап алган. Бо совхозта «Аялга», «Чодураа-3», «Хаяа-8» агитквартиралардың ажылы база солун.

Хөрөөженнериниң чамдык чөвүлелдери эки дуржулганы чедип ап турза-даа, оларның дуржулгазын нептередир, чоруттунган хемчеглериниң дээштинин, ажыктыын бедидер талазы-биле ажылывыс ам-даа чогуур неттелдеге четпес. Ажылдың арганын болгаш хевирлерин улам сайзырацгайжыдып турган, ону улам утка-шынарлыг, дээштиг болдурар дээш моон соңгаар-даа шудургу хемчеглерни алыр ужурлуг бис.

Ц. ОЧУР,
СӨКП Барыын-Хемчик райкомунуң хөрөөженнер ортузунга ажыл чорудар кылдыр.

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, Чадааның амыдырал хандырылга комбинадының ажыл-ишчилери бо чылдың бирги кварталында ниити продукция бүдүрериниң планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткеннер. Комбинат январь айда продукция бүдүрериниң планын 100 хуу күүседип, 13200 рубльдиг продукциязын үндүрген.

Даараныла цеги бирги кварталда эки ажылдаан. Квартал планында 20 муң рубльдиг продукциязын бүдүрер сорулгазын 21 муң рубль кылдыр күүсеткеннер. Коллективте калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери хөй. Оларга Д. Ойдуп, О-К. Ооржак, З. Монгуш хамааржыр. Олар планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип, ажылдың шынарын бедидер дээш кызыманкай ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: комбинаттың дааранылга цеги. Мурнакчы ажылдыг даараныкчы С. Сат ажыл үезинде.

Ы. ӨЗИР-ООЛДУҢ фотозу.

КЕМЕРОВО ОБЛАСТЬ. Даг Шориязының тейлериниң арызында, Междуреченскиден ырак эвесте чурттуң хөмүр-даш индустриязының баштайгызы болур «Распадская» деп шахта туруп турар. Шахтаның хөмүр-даш казар черлери, участоктары, инженерлер лабораториялары амгы үениң бедик бүдүүкчүлүг комплекстери-биле, электроннуң саналга техниказы-биле, телемеханика-биле дериттинген. Хонук бүрүзүнде ол шахтаның хөмүр-даш казар механизастаттынган черлеринден демир-оруктуң хөмүр-даш чүдүрер шөлдеринче конвейерлер дамчыштыр 20 муң тонна ажыг одаар үүлдү чорудуп берип турар. Амгы беш чылдың төнчүзүнге недир консталыр хөмүр-дашты бир хонукта казып тывары 25 муң тонна чедер.

Шахта чер адааның ёзулуг лабораториязы, күш-ажылдың мурнакчы методунуң школазы болу берген. Коллективте дагдыныкчы чорук калбаа-биле нептерээн. Арыглаар бригадаларның аразынга «Комплекс, участок, механизм бүрүзүнге—улуг ажылды!» деп чарышты калбартып чоруткан. Ол чарыштың инициатору Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Г. Девятконуң бригадазы болган. Ол коллектив бир хонукта 6531 тонна хөмүр-дашты касхаш, рекордту тургускан.

Хөмүр-даш казар черлерден, транспорт цегинден болгаш өске-даа черлерден башкарылганың диспетчер кол пультузунда кээп турар медээлерни «Распадскаяның» саналга төвүнде сайгарып көрүп турар.

ЧУРУКТА: шахтада чер иштиниң ажылдарын башкарылганың кол пультузунуң диспетчери Г. В. Рощинскийниң удуртуп турары.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Хандырылганар кандыгыл?

ЧЕТПЕСТЕРНИ КАТАПТАВАС

Чоокта чаа Бай-Тайга райпозунуң хуучу кежигүннериниң хуралы болган. Аңаа эрткен юбилейлиг чылда райпо коллективиниң ажылын түүнеп чугаалашкан. Эрткен чылдың эгезинден тура, коллектив багай эвес көргүзүүлердиг ажылдан, болунуң бүдүрүп үндүрер продукциязының чыл планын 107,9 хуу, ниитиниң чемненилгезинин —119,5 хуу күүсеткен. Чурттакчы чоннуң ортузунга ном тарадын сөдар планын 102,2 хуу, хуучу кежигүннер хүлээн алыр планын коллектив эрткен чылын 114,4 хуу күүсеткен.

Райпо коллективинде 203 кижи ажылдан турар. Бо улуг коллективте садыг шугумунга хой чылдарда үре-түңнелдиг ажылдан келген хоочуннардаа, садыгжының чыныыгыг ажылынче эге базымнарны кылып чоруур аныяктар-даа бар. Оларның аразында көдээ чоннуң садыг-биле хандырылгазының культуразын улам экижидер дээш күжүн, билинин харам чокка берип, тура-соруктуг ажылдан турар мурнакчылар хөй. Коллективтиң мурнакчыларынга райпонуң садыгжылары Т. Сонам, Б. Орттаат, Р. Аракчаа, повар Р. Күжүгет, белеткелчилер С. Артына болгаш К-К. Мөрт олар болгаш ооң-даа өскелер хамааржыр. Бо мурнакчылар кызымак ажылы-биле кады ажылдан турар эш-өөрүнүн хүндүткелин чаалап алганнар.

Райпо коллективинде чедир кылдыныган коску ажылдарның холегезинде ам-даа чедир шиитпирлеттинмейн турар чамдык айтырыглар бар. Ол талазы-биле шыңгыы шүүмүүлеттер хуралга болган. Оларны тодаргайлаарга мындыг. Өре-самчыгдал кылыр чоруктар эвээжевейн турар. Бо хүннерге чедир үзе санаашпаан самчыгдалдар бар. Чамдык товароведтер болгаш садыгжылар Кызылдың садыг базаларындан бараан алырда, садыг алыкчыларның кирген чагыларын барымдаалавайн, бараанларны хамаан чокка соорттун эккен турар чоруктар бар. Бо чорук болза садыг алыкчыларның бараанга негелде хереглелин өй-шаанда четче хандырарынга шаптыктар таварыштырып турар. Райпонуң товароведтери-биле садыгжыларның аразында харылааның кошкаан ол база херечилеп турар-дыр.

Чамдык магазиннерде садыг алыкчыларның чагыгларын демдеглеп, өөрешпи көөр дептерлер кылдынмаан, ону ажыглавайн турар. Тээли суурның столовазы ай, квартал планын күүседип турзадаа, ооң ниити арыг-шөсери, ында белеткен турар аъш-чемниң шынары багай, ассортиментизи эвээш дээрзин хуралга шүүмүүлээн.

Совет садыгның дүүмнерин хажыдып, магазиннериниң ажылдаар хүн чурумун хажыдар болгаш садыг алыкчыларга каржы, доңгуп чоруктарның чамдык садыгжыларның талазында барын хуралга айытткан. Мындыг чоруктар Шуй, Бай-Тал, Тээли суурның чамдык магазиннеринде бар. Районнуң аъш-чем магазиннеринде аъш-чемниң ассортиментизи эвээш дээрзин хуралга санал бергеннер шын шүүмүүлээн.

Хуучулар хуралынга санал бергеннер райпонуң магазиннериниң, столовазларының ажылында бар четпестерни шыңгыы шүүмүүлеп, бо чылын оларны дарый чайладырынга хамаарыштыр санал-оналын киргеннер.

А. АДЫГБАЙ.

КИЧЭЭНГЕЙНИҢ ТӨВҮНДЕ

«Көдээниң чурттакчы чоннуң культура хандырылгазын удам ыцай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СӨКП ТК-ның болгаш ССРӨ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалыңга дүүштүр районнуң чурттакчы чоннуң культура хандырылгазын удам ыцай экижидериниң хемчеглериниң дугайында айтырыгны Чоон-Хемчик район Совединиң сессиязынга чөөкта чаа чугаалашкан.

Районнуң партия организациязының удуртулгазы-биле чурттакчы чоннуң культура хандырылгазын экижидер дээш райкүүсүм, хоорай, көдээ Советтериниң күүскомнары эдлээн ажылдарны чорудуп турарын сессия демдеглээн. Эрткен чылын Чадааны хоорайга 500, Шемиге 300, Алдан-Маадырга 320 олуттуг Культура бажыңнары ажыглалга киргеп. Районда 19 культура бажыңнары болгаш клубтар, 19 библиотека, уруглариның музыка школазы база улусчу театр ажылдап турар.

Культура одагларының ажылдакчылары СӨКП-ниң XXV съездиниң салган сорулгаларын боттандырары-биле чоннуң культура хандырылгазын экижидериниң талазы-биле боттуг хемчеглерни ап чорудуп турар. Эрткен чылын культура албан черлериниң шугуму-биле ийлы бүрү темага 618 лекция, беседа номчуттунган, 707 темалыг кежээлерни, диспуттарны, аас журналдарын, номчулга конференцияларын эрттирген болгаш бот-тывыңгыр уран чүүл концерттерни 724 катап болган. Районнуң Культура бажыңының база көдээ Культура бажыңнарының болгаш клубтарының чанында агитқультбригадалар көдээниң ажылышчиларынга концерттерлиг бараан болуп турар.

Райкүүсүмнүң даргазының оралакчызы, илеткелчи В. Ч. Кузнецов болгаш сессияга сапад бергеннер районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында чамдык чедишкиннерни демдеглээн. Хайыраканы, Шеми, Алдан-Маадыр, Ийме, Баян-Тала көдээ Культура бажыңчары культураның болгаш дыштанылганың ёзулуг одаа болуп турар болгаш көдээ ажыл-ишчилериниң культура хандырылгазын комплекстиг чорудуп турар. Культура-чырыдыышкын албан черлериниң 1977 чылда социалистиг чарыжында Культура бажыңчарының талазы-биле Хайыраканның (директору О. Сат) бирги, Шеминиң (директору А. Моңгуш) ийиги черлерни эдлээн болгаш республикада эки ажылдыг культура одаг дарыының санында кирип, шаңнатканнар.

Көдээ Культура бажыңчарының чанында 144 бот-тывыңгыр артистериг 12 агитқультбригада 184 үүүшкүнүнүн кылын, 23300 ажыг кижиге концерт көргүскен. Шемиде «Борбак-Арыг», Иймеде «Сесегениң ыраажызы», Баян-Талада «Челээш», Алдан-Маадырда «Алаштың аян тудукчузу» агитқультбригадалар малчынарже организастыг үүүшкүнүнүн кылын, солун концерттерни бараалгадын турар. Районнуң Культура бажыңының чанында автоклуб (эргелекчизи А. Балчырак) эрткен чылын фермалар, бригадаларже үүүшкүннерни 48 удаа кылган.

Районнуң кино четкизи (директору А. Немков) эрткен чылын планныг онаалдаларын күүседип, күш-ажылчы чедишкиннери-биле республиканың кинофикация эргелериниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Суурларда кинокүүседиринче көдээ ишчилерни мобилизастаары, социалистиг чарышты калбартыры болгаш мурнакчы дуржулганы нептередири болур. Ол сорулгага дүүштүр чамдык культура одаглары эки чүүлдерни кылын турар. Чижээ, Шемиде Культура бажыңы бо чылын «Мад ажылы — комсомолдуң шалынчы хөрөө» деп темалыг кежээни эрттирген. Аңаа мурнакчы малчынарны чалап эккеп, оларның дуржулгазын аныяктарга таныштырган. Хайыраканда Культура бажыңынга ССРӨ-ниң Дээди Советиниң депутады саанчы Алдын-кыс Моңгуш болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиктизи гвардейжи Хөйжу Вера Байлак-биле солун ужуражылганы организастаан.

Культура албан черлериниң чорудуп турар ажылдарында чедишкиннер-биле чергелештир улуг четпестерниң барын, культура одагларының ажылын совет органнарының талазындан четпес удуртун турарын сессияга санад бергеннер болгаш идеткелчи шыңгыы шүүмүүлээн. Чамдык көдээ Советтер, ооң күүскомнары культура бажыңнарының, клубтарының ажылын бодунуң кичээнгейинден дашкаарлаткан. Ооң хараалы-биле Хорум-Даг, Суг-Аксы, Хөндергей, Кара-Чыраа, Ак-Даш суурларда Культура бажыңнары, клубтары чүгле кино көргүзү болгаш танцы кежээлери организастаары-биле кызыгаарлаттынып турары панчаңдаа таарышпас. Чамдык Культура бажыңнарында, клубтарда сандай, диван, столдар болгаш эң чугула дериг-херекселдер чедишпес.

Суг-Аксында Культура бажыңының одалга системазы чыдыг доктаамал бербестээн. Кара-Чыраа, Кызыл-Тайга клубтарының одалга системазының ажылдаваны-биле чурттакчылар барык ийи ай хиреде кино безин көрбээн. Бо талазы-биле Суг-Хөл, Ишкин көдээ Советтер күүскомнары (даргалары В. Тойлуг-оол, Т. Докур-оол), «Суг-Хөл» совхозтуң дирекциязы (директору А. Шаалы) од айтыргже шоолуг кичээнгей салбайн келген. Ишкин, Тере-Хая, Хорум-Даг, Кызыл-Тайга, Чыргакы клубтарының чанында агитқультбригадалар ажылдаастаан. Хорум-Даг биле Кара-Чырааның кино турупгары кино үндүрер планын доктаамад күүсетпейн келген. Кино механиктериниң чогу-биле Чыраа-Бажының кино туружунда дуржулга чок кижилер ажылдап, кинону чонга багай шынарлыг үндүрүп турар. Көжер кино малчынарга ховар барын турар.

Район Советиниң күүскому, ооң культура кылдызы, хоорай база көдээ Советтер күүскомнары, совхозтар директорлары СӨКП ТК-ның, ССРӨ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга күүседир талазы-биле хемчеглерни кошкак ап турарын болгаш культура албан черлерин мергежилдиг кадрлар-биле хандырар айтырыгже кичээнгей салбайн турарын санал бергеннер шыңгыы шүүмүүлээн.

Көдээ культура одагларынче талантылыгларны хаара тудар, оларның талантызын байлакшыдар талазы-биле практиктиг дуза амгы үеде негеттинин турар. Ындыг турбуже, культура кылдызы оларга методиктиг дуза чедирбейн турар.

Сессия чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды болгаш СӨКП ТК-ның болгаш ССРӨ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседиринге дүүштүр ажылдан кылган хемчеглерни бадылаан.

М. СЕВЕН.

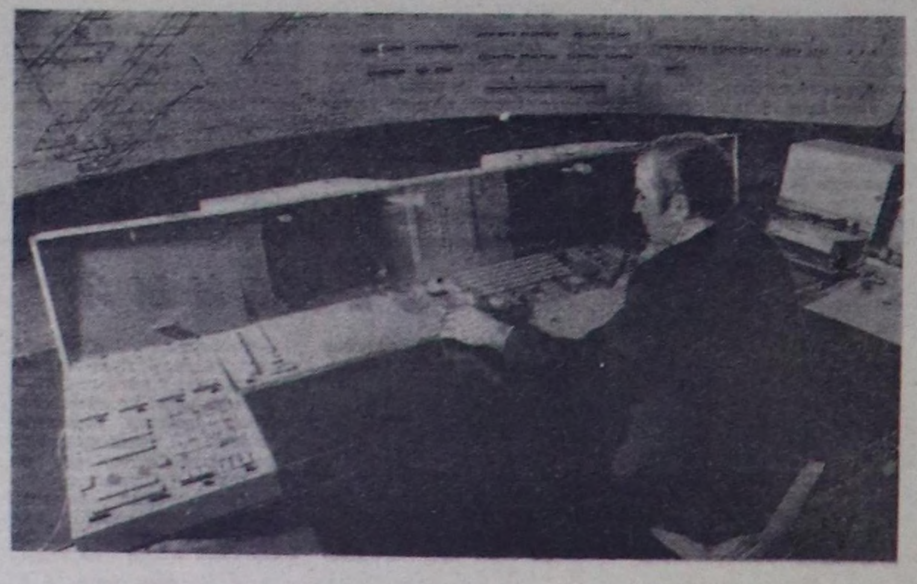

ТЕЛЕДАМЧЫДЫЛГАЛАРНЫ—СПУТНИКТЕН

Россия Федерациязының чаа Конституциязының төлевилелиде культураның бүгү-ле байлактарын ажыглаары РСФСР-ниң хамаатыларының эргези болуруп айыткан болгай. Маңаа холбаштыр бистиң республикага телевидениениң хогжүлдезиниң дугайын помчукуларга сонуургадыр бодаан мен. Чүге дээрге бо хүнерде ак-кок экран бистиң республиканың өг-бүле бүрүзүнге четкен турары—эң чугула сорулгаларның биредзи. Ону чедип алыры-биле бистиң Коммунистиг партия болган Совет чазак бүгү таарымчалыг түүлдерин тургузуп турар.

1966 чылда Кызылга тургускан телесуурга ындыг-ла бедик эвес болгавда, түгде 50—60 километр долгандыр турар довискээрге көргүзер аргалыг тургап. Ынчангаш эфириң улаштыр дамчыдыкчыларын тудар ужурлуг тургап. Ындыг улаштыр дамчыдар станцияларны Каа-Хем районга болган Хову-Аксы суурга тургускан. Республиканың ооп өске черлеринге теледамчыдылганы ырак болганындан кылыр арга чок болгап. Ооң ужурундан теледамчыдылганы кылыр улам нарын тургузуулуг телерадиорелелиг дериг-хереклелдерин ажыглаар апарган. 1974 чылда ооң баштайгы эолчээниң — Кызыл биле Шагаан-Арыг аразында шугумунуң тудуун эгелээн. Ооң-биле кады күчүзү Кызылдың телетөвү-биле деңү улаштыр дамчыдылга кылыр телестанцияның тудуун ацаа эгелээн. Ынчалза-даа ооң суургазы Кызылдыындан бедик—246 метр болур. Ол тудуглар доозулган болгаш 1977 чылдың эгезинден бээр Улуг-Хем районуң суурларының чурттакчылары Кызылдың база Москваның-даа теледамчыдылгаларын көрүп турар апаргаанар.

Республиканың барыын талакы районнарынга теледамчыдылаларны чедиреринің улуг ужур-дузалыын барымдаалааш, СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тускай шиитпирин өзугаар Шагаан-Арыг биле Кызыл-Мажалык аразынга радиорелелиг шугумну тударын үргүлчүлеп турар. Кажан ол белен болурга, Чоон-Хемчик, Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарның чурттакчылары Кызылдың болгаш Москваның-даа теледамчыдылга программазын коор аргалыг болур. Ооң-биле чергелештир бо районнарның харылзаа белдирлери телефонуң курлавыр шугумнарын база алыр болгаш Кызыл, а ону дамчыштыр чурттуң өске-даа хоорайлары-биле харылзаа тудуп, чугаалажыр аргалыг болур.

Тываның ажылчы чоннары Ада-чурттуң эртем-техниказының улуг хогжүлдезиниң ачызында түгле теледамчыдылгаларны чер болганынга көөр эвес, харын-даа чурттуң булуң бүрүзү-биле телефон харылзаазын тудар аргалыг. Ындыг аргазы база-ла харылзааның спутниктери берип турар.

Чер кырында экватор дужунче 42 муң ажыг километр бедикче салып үндүрүп каан спутниктің эргилиишкини Черниш-биле дүгжүп турар болганда, ол чаңгыс черге турганы-биле дөмей болур. Ынчангаш ындыг спутниктің кырынга телевидение дамчыдыкчызын тургузар болза, хүлээп алыр пунктуларның кыры-биле эртин, чамдыкта ажытталы бээр спутник дамчыдыкчыларынга бодаарга, ол дыка эвээш чарыгдалдыг, таарымчалыг болуру билдинмгир.

1976 чылдан эгелээн, бистиң республикага спутниктен дамчыдылга хүлээп алыр черлерни кылган. Олар дээрге спутниктен дамчыдылганы хүлээп алгаш, бодун долгандыр 20 километр девискээрге дамчыдылганы кылыр аргалыг тускай бичин станциялардыр. Оларның дузазы-биле бистиң республиканың чамдык чурттакчылыг черлери Москвадан дамчыдылганы көрүп турарлар. Амгы үеде ындыг тускай станцияжыгаптар районнар төптери—Туран хоорайда, Кызыл-Мажалык, Самагалдай, Эрзин, Тоора-Хем, Чадаана болгаш өске-даа чамдык черлерде ажылдап турар. Самагалдайның хүлээп алыр пунктузунуң эфирден улаштыр дамчыдылгазын Бөлдир-Арыг, Берт-Даг, Ак-Эрик суурларның чону база коор аргалыг болган. Ол ышкаш Туранның станциязының сигнал-дамчыдылгазы Өөк суурда база чедип турар.

Ынчалза-даа республиканың бүгү девискээринге теледамчыдылганы пептередири—хүннүң чугула сорулгазы болбушаан. Ол сорулга-биле чамдык дуржулгаларны база кылыр турар. Чижээ, эвээш күштүг, тус-тус черлерге тургузар дизель-генераторлар-биле дамчыдылганы хүлээп алыр, ооң шынарын экижидер аргалыг бөөп турары тодарттынган. ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозунуң даалгазын өзугаар Кара-Хөл суурга бир ындыг шенелдени кылган. Түңнел эки болган.

Республиканың чамдык ырак-узак черлериниң чону чогум кажан Кызылдың теледамчыдылгазын көрүп болурун сонуурган турарлар. Бир эвес ындыг черлерге теледамчыдылалар четсин дээр болза, радиорелелиг шугумнарны районнар төптеринге чедир тургузар апаар. Ону бөөп чылдың төнчүзүнге чедир ындыг шугумнарны Өвүр болгаш Мөңгүн-Тайга районнардан өске черлерге тудуп дооскан турар ужуралт.

Тыва АССР-ниң харылзаазының бүдүрүлге-техниктиг эргелели телевидениениң ийиги программазын ажыглалга киирер талазы-биле ажылды чорудун турар. Эрткен чылын Кызылдың теледамчыдылгазын коор аргалыг болган черлериң чурттакчылары ийиги программаны ак-кара болгаш оңнүг-даа экраннарга хүлээп ап эгелээн. Республиканың девискээринге телевидение хүлээп алыр черлерни уламна калбартыр. Чижээ, бо чылын Мугур-Аксыга болгаш Таңды, Каа-Хем районнарның чамдык чурттакчылыг черлеринге космостан теледамчыдылга хүлээп алыр черлерни кылырын төлевилээн. Кызыл-Мажалыкта амгы үеде ажылдап турар күүгүлүг станцияның дамчыдар девискээрин калбартыры-биле ону 5 киловатт чедир күштелдирер. Ооң түңнелинде Барыын-Хемчик районнуң бүгү-ле чурттакчылыг черлери, Бай-Тайга районнуң төвү—Тээли болгаш ооң чамдык суурлары Москваның теледамчыдылгаларын көөр аргалыг болур.

Телевидениеге чоннуң сонуургал-хереглелиниң улгадып, амыдыралдың эргежок чугула үүлү боон турарының ужурундан телевизорлар, трансформаторлар, иштики болгаш даштыкы-даа антеннадар чедишпейн турар. Бо талазы-биле четчир саныг, чогуур чатыглар киирин, оларны садыг четкилеринге үргүлчү бар болдурары республиканың садыг организацияларындан улуг хамааржыр. Ооң-биле чергелештир, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу телеаппараттар септээр, оларны тургузар болгаш хайгаараар черлерни районнар, суурлар аайы-биле организастаар ужурлуг. Түгле бо таварылгада чоннуң теледамчыдылга коорүнүң шынары эки, чогуур негелдеге дүгжүр болур.

А. ИРГИТ.

Тыва АССР-ниң харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң начальниги.

«ОКТЯБРЬНЫҢ ЧЫРЫЫ»

Документалдыг чаа фильм

Күш-ажылчы болгаш дайынчы маадырлыг херектери-биле Төрээн чуртун социал дешилгениң бедиишче кодурген совет кижилериң бүгү салгалдарына «Октябрьның чырыы» деп документалдыг оңнуг долу метражтыг фильмин турасказаткан. Документалдыг фильмниң төп студиязына тургускан чаа кинолентаның баштайгы көргүзүү найысылалдың «Октябрь» кинотеатрга апрель 7-де эрткен.

Ол дээрге совет улустуң болгаш дешилгелиг бүгү кижи төрелгетениң бедик кодурлуушкун-биле демдеглээн Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылының дугайында чырык-чаагай сеткилдің кино тоожуушкуну-дур. Фильмде кол черни СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң илеткел кылганы СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң каттышкан байырлыг хуралы эолеп турар.

Илеткелге ханызы-биле бүгү талалыг сайгартынган Советтер чуртунуң эткен маадырлыг оруу, ооң улуг чедишкиннери фильмде делгеми-биле көргүстүнген. Кино-чурукта утка болгаш тургузуг талазы-биле тудуш кылдыр киргеи төөгү кинохрониказы революцияның маадырларының, беш чылдарның шалынчыларының, Ада-чуртунуң аадарлыг камгалакчыларының дешел чок эрес-шудургузунуң дугайын көргүзүп турар. СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеңиң тайбыңга ынакшылдыг политиказының амыдыралга чайгылыш чок боттаныышкынының чугула уе-чадалары-биле холбашкан, улустар аразынга тайбыңны болгаш найыралды быжыглаарынга эш Л. И. Брежневтиң бодунуң хуулда аажок улуг салымышкынын көргүскен кинокадрлар онзагай.

Кинолентаны Москвага болгаш Ленинградка, Украинага болгаш Белоруссияга, Узбекистанга болгаш Молдавияга, чуруттуң өске-даа черлеринге тырттырган. Улуг Октябрьның 60 чылын болгаш ССРЭ-ниң Конституциязын хүлээп алганын күш-ажылчы чаа чедишкиннер-биле демдеглээн совет улустуң костүп көрбээн көдүрлүүшкүнү, ыдепкейн найыын-даа тырттырган кадрларда көстүп турар.

Сценарийниң авторлары—Е. Самойлов биле Б. Рычков.

«Октябрьның чырыы» деп фильм чуруттуң киноэкраннарынга үнүп эгелээр.

(СЭТА).

«АГИТАТОРНУҢ БЛОКНОДУ»

«Агитаторнуң блокнодунун» үшкү номериндe «Агитаторнуң хүндүлүг хүлээлгезин», «Масса-политиктиг ажылдың дээштин дээш», «Үндезин Хоойлуда күш-ажыл айтырыы», «Ленинниң херээ мөңгеде дириг» болгаш өске-даа материалдар киргеп.

Экономика эртемнериниң доктору Л. Костиниң «Үндезин Хоойлуда күш-ажыл айтырыы» деп түүлүнде ниитилел байлаының болгаш кижи бүрүзүнүң чаагай чоруунуң үнер дөзү—совет улустуң күш-ажылчы эргелерин ССРЭ Конституциязы канчаар бадыткан турарын тайылбырлап бижээн.

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыышкын бажыңының эргелекчизиниң оралакчызы Б. Шыыраштың «Ленинниң херээ мөңгеде дириг» деп түүлүнде гениалдыг революсчу, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы күрүнезинин үндезилекчизи, делегей пролетариадының баштыңчызы—В. И. Ленинниң торуттуңнан хүнүнден бээр 108 чыл оюн Ленин болгаш Улустарның Найыралы орденнерлиг Совет Тываның ажылчы чоннары онза бедик кодурлуушкүнүг эртирер деп турарын бижээн. Ында республиканың политиктиг болгаш культурлуг амыдыралының шапкын хогжүп, ооң экономиказының хүндеп хүнче улам быжыгын олурарының дугайында тодаргай чижектер-биле тайылбырлаан.

Э. МОНГУШ.

Башкыларның Бүгү-россия съездизиниң ажылынга киржири-биле Тыва АССР-ниң делегациязы апрель 11-де Москваже аттанышкан.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри Н. С. Конгар (оң талаазында), Кызылдың школа-интернадының директору Ф. В. Мухамедгареев, Шагаан-Арыгның № 2 школазының башкызы Е. К. Соколова, чырыдыышкынның, дээди школаның болгаш эртем албан черлериниң профсоюзлар обкомунуң даргазы Т. С. Слободчукова (чалаткан төлээ), Кызылдың башкы училищезиниң директору С. Ш. Долунчап, Самагалдай ортумак школазының башкызы Д. Ч. Кочага.

Көдээде чаа түүлдер

ЫЛГАЛ УЛАМ ЭВЭЭЖЭЭР

Хоорайда болгаш көдээде амыдырал байдалдарын чоокшулаштырары чер ажылдыларның күш-ажылының байдалын өскертириндеи, ооң ажыктыын бедидериндеи хамааржыр деп билип турар мен. Кажан бистиң колхозту организастаанда чаңгыс молотилкадан өске түү-даа чок турдувус. Тараачыннар черни аът андазыны-биле чарын, үрезинни ход-биле чажып турду. Транспорттуң кол хери бодуун терге турган. Үжен чылга чедир, баштайгы тракторлар ховуларже үнмээнде, тараа культураларының бир гектарындан 12—14 центнер дужуттуг ап турду, а кандаан чылдарда чашкан үрезинин безин эгидип албас турган.

Бөгүн колхозтуң шолдериндеи өртумаа-биле бир гектардан 40 болгаш ооң-даа хөй центнер дужуттуг ап турар бис.

Колхозта янзы-бүрү техника бар, ону доктаамал чаартын, немеп турар. Ниити күүзү 40 муң аът күжүнден ажып турар, механизмнер-биле дужуттуг ажаан ап турар. Өскээр чугаалаарга колхозтуң үнүш ажылында ажылдан турар бир кижизинге 15 аът күжүнче шилчиткен ийи трактор онаажын турар. Көдээде кол кижи механизатор апарган. Бистиң колхозта калбак мергежилдиг тракторист-машинистери 390 кижи.

Хову ажылдакчыларының амыдыралы үндезини-биле чаартыңган. Оларның ажылдан турар черлеринде дыштапырыга эптиг бажыңнар, хөй шыгжаар, чунар черлер бар. Чиик өртектиг чемнерлиг столоваялар бар. Хүн бүруде кээп турар солун, сеткүүлдерден ацгыда садыгжылар, эмчилер, артистер бо-ла аалдап келир.

Мал ажылын үлетпүр үндезинивче шилчидип турарындан колхозчуларның амыдыралы бир янзы апарган. Колхозта 9,5 муң мыйыстыг бода малды, 7,8 муң хаванны семирти азыран турар, ол ажылды долузу-биле механизастаан. 1975 чылда сүт комплекизи ажылдап эгелээн, ында күш-ажылдың байдалы хоорай бүдүрүлгезинин-биле дөмей. 2100 биек турар сүт комплекизин улаас ажыглалга киирер, ону база механизастаан болгаш автоматчыткан. Ооң бүгү объектилерине ажыл хоорайда мышкаш, неделяда беш хүн ажылдаар.

Хоорай болгаш көдээниң аразында ылгалды ажыл эргери экономиктиг факторларның саздары-биле бөөп турар. Колхозтуң тургустуунгаының баштайгы үезинде күрүнеден үргүлчү чөлү ап турган болза, ам миллион-миллион рубль орулганы ап турар. Чижээ, 1976 чылда көдээ ажыл-агый продукцияларын саткан, 9,8 миллион рубль орулганы алдывыс. Улуг Октябрьның 60 чылында колхозчулар эрестиг ажылдаан: күрүнеге 28,7 муң тонна тарааны, 60 муң тонна хире чигир свёклазын, 6 муң тонна сүттү, хөй эттти, погааларны, кат-чимисти саткан.

Бо бүгү продукцияны саткан, алган акша-хөрөңгини ниитилел бүдүрүлгезин улам хогжүдеринге, кижилерниң чаагай чоруун бедидеринге ажыглап турар. Колхоз тургузуунуң ачызында бис ядыы чорукту шагда-ла тиилээн бис, тараачыннарның материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнели бедээн.

Сөөлгү он чылдарда 1,5 муң колхозчулар чуртталга байдалын экижиткен. Олар чаа туткан болгаш капитал септелге кылган бажыңнарже көжүп киргеп. Шенелде кылын үш каът коттеджилерниң бүдүн квартиры туттувус. Ында бүгү таарымчалыг байдалдарны тургускан. Колхозта башкылар, эмчилер, агрономнар, зоотехниктер, механизаторлар хоорай чурттакчыларыныы-биле дөмей бажыңнарда чурттан, бажыңхолезиниге айда алыр шалыцының үш хире хуузун төлеп турар.

Хоорай хевириниң тудугларында чаңчыгын турузувуссаа-даа, колхозтуң Культура ордузун бо-ла магадай бээр бис. Ында 800 олуттуг көрүкчүдер залы, 40 муң томнуг библиотека, болгумнер ажылдаар өрөөлдер бар. Ордуда чуруктар галереязы, колхоз төөгүлүнүң музейи доктаамал ажылдап турар.

Колхозтуң девискээринде 4 школа, 8 ясли-садиктер, эмнелге, магазиннер, культура болгаш дыштанылга парыгы ажылдап турар. Колхозчулар ном, солуннарны хоорайда ышкаш номчуп, фильмнерни, телевидение дамчыдыгазын көрүп турар.

Хөйүү чедип алган-даа бис, ооң-даа хөйүү кылырын көрүп турар бис. Колхоз бүдүрүлгезин интенсификастаары онгу беш чыл планының үндезини бөөп турар, ынчангаш аар ажылдарны улам ыңай механизастаары болгаш автоматчыдары кол черни ээлээр. Ооң—түңнелинде хостуг шактар көвүдүр, колхозчулар библиотекаларга барын, ооң-көңцерттер, кино көөр, спортка мергежилер хөй аргалыг болур. Кижилерниң сагыш-сеткил амыдыралы байыыр, ооң ураң үүлүге хандыкшылы калбарар, ол болза хоорай биле көдээниң чоокшулаштырарының база бир хевири болгай.

Бо чорудуушкун дүргедеңдаа, оожумнаа-даа буруңгаарлаар, түгле ону доктаадып шыдавас, түгле дизе ол объективтиг түүл, өскээр чугаалаарга, социалистиг ниитилел хогжүлдезиниң дүрүмнеринге дүгжүп турар. Бистин сорулгавыс — хоорай биле көдээниң арызында ылгалдарны узуткаарын бодувустуң күш-ажылывыс-биле дүргедедиривис болур.

Хамед БАГОВ.

Краснодар крайда С. М. Киров аттыг колхозтуң даргазы. (ПМА).

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ВСР. Вьетнамның улусчу армиязының инженер кезектери чурттуң улуг ажыл-агыйын катап тургузаарынга улуг дузаны чедирип турар.

ЧУРУКТА: шакта 108 тонна чүүктү сайгарып көдүртүр кранны эптээрин дайынчылар доозуп турлар.

ВМА—СЭТА-ның фотозу.

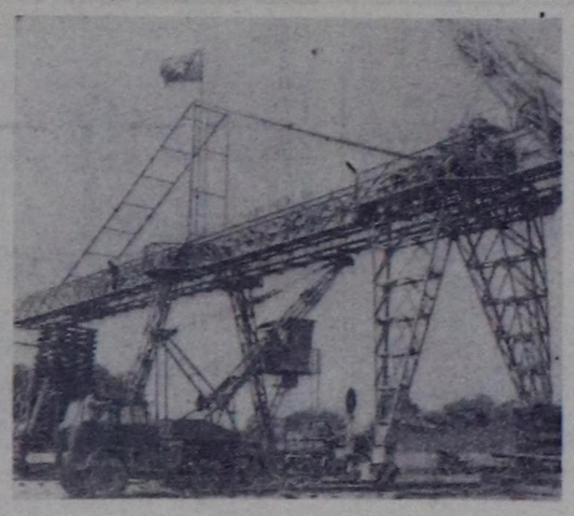

КУБАНЫҢ ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Африкага хамаарыштыр политиказының холбаштыр Англияның даштыкы херектер министри Д. Оуэнниң чоокта чаа чугаазын Кубаның Даштыкы херектер министерствозу буруу шапкан.

Чүс-чүс чылдарның дургузунда Африканың улустарын дарлап, амгы үеде неоколониализмниң политиказын чорудун турар колониалдыг күрүнеңиң төлөлекчизи өске чурттарның, ооң иштинде Кубаның, чазактарын Африка улустарының тускай догунаашкынының болгаш хамаарышпас чоруунуң айтырыгларының талазы-биле өөредир моральдыг эргези безин чок болгай деп, Кубаның Даштыкы херектер министерствозунуң ында цептеткен медеглелинде айыткан.

АКШ удурланып турза-даа, Куба долу панционал хамаарышпас чорукту чедип алган, амгы үеде Анголаның болгаш Эфиопияның демократтыг, революстуг болгаш улусчу чазактарынга интернационалчы дүрүм өзугаар деткимчени көргүзүп турар деп медегледе чугаалап турар. Национал хамаарышпас чорукту чедип алыр болгаш быжыглаар дээш демиежин турар улустарга дузалап турар Кубаның даштыкы политиктиг угланышкынын Африканың, хогжүп турар база каяа-даа каттышпаан чурттарның улустары деткип турар.

Зимбабве болгаш Намибия айтырыгларынга холбаштыр Кубаның туружун нүгүлдээр дээн Д. Оуэнниң чүтбүлүн, Кубаның шериг холгаарлаашкынының айыылы дээр чугааны долгандыр чулчуруушкунар былырын оралдашкан ооң бодалын ук документ буруу шапкан.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Апрель 9-та бүдүн хүн дургузунда Ливан наймысалдың чамдык районнарынга атылажыышкынар болган. Ливанга тайбынны деткивир талазы-биле араб каттышкан күштер хемчеп алган соонда, эвээш каш шактарда үргүлчүлээн месилдежиишкинни сокеаткан. Айп Аррумман болгаш Шиих дээр районнарга атылажыышкынар болган деп араб каттышкан күштериниң командылалыңы медеглелинде айыткан.

Ливанда барыын-христиан күштер чурттуң мурвуу чүгүн Тель-Авивтиң эжелеп ап турар угланышкынын деткивишаан. Израиль шериглерни Ливан девискээрден доп-дораан үндүрер дугайында Ливанның премьер-министри С. Хосстуң негелдезинге консерватиктиг «Ливан фронтунуң» баштыңы Шамун шуут удурланып турарын «Ас-Сафир» солун дыңнаткан.

ЭРГИЛДЕ БОЛ ЧАСКАН

НАЙРОБИ. (СЭТА). Могадишодан келгеп дыңнадыгларны өлүгаар алырга, сомали армиянның болук офицерлери күрүне эргилдеп кылыр оралдажыышкынны кылган боон турар. Ол оралдажыышкынны шериг болгаш таңк кезектериниң күжү-биле басканын президент Сиад Барре медеглээн деп, Сомалиниң радиозу дыңнаткан.

БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

ИКП-НИҢ УДУРТУЛГАЗЫН СОҢГААН ДЕЛИ. Индияның Компартиязының Национал чөвүлели апрель 8—9 хүннеринде Бхатинда хоорайга Индияның Компартиязының чаа удуртулгазының соңгулдазын эрттирген. Индияның Компартиязының Национал чөвүлелиниң Даргазынга Ш. А. Дангени, Чиңгине секретарынга Р. Раону катап соңгаан.

Индияның Коммунистиг партиязының Төп секретариадын болгаш Төп Күүсекчи комитедин база соңгаан.

* * *

ШРИ ЛАНКАНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ ПЛЕНУМУ

КОЛОМБО. Шри Ланканың Компартиязының чоокта чаа болган онгу съездизинден соңгуттурган Шри Ланканың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму Коломбога болган. ТК-ның Политбюрозун 14 кижи составтыг кылдыр соңгаан деп, парлалтага берген медеглелде чугаалаан.

Шри Ланканың Компартиязының Даргазынга С. А. Викремасингхени, ТК-ның Чиңгине секретарынга—Питер Кейнеманны соңгаан.

* * *

ЛЕНИНЧИ ПРИНЦИПТЕРГЕ ҮНДЕЗИЛЕЭШ

БАГДАД. «Ирак-совет найырал харылзаалары быжыглыг турзун!» деп эге-биле Ирактың «Ас-Сакафа аль-Джадида» дээр журналы апрель номериниге ССРЭ-ниң болгаш Ирак Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээниң алды чыл оюнга турасказаткан редакция түүлүн парлаан.

Керээге ат салганы—бистиң национал революсчу гимчээшкинивистиң төөгүзүнге кайгамчыктыг болуушкун-дур деп, ол журнал бижээн. Ол болза бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың найыралчы харылзааларының хогжүлдезинге чаа арынны ажыдып, үндезинин В. И. Ленинниң тургусканы Совет күрүнеңиң принципиалдыг даштыкы политиказының илерели болган.

1968 чылдың июль революциязының соонда ирак-совет кады ажылдажылга кайы-кайызынга ажыктыг болурунуң болгаш бот-бодунуң иштики херектеринче холгаарлаваның быжыг үндезинине дүргеп хогжүп турар анарган.

НЕЙТРОННУГ ЧЕПСЕК ДУГАЙЫНДА Дж. КАРТЕРНИҢ ШИИТПИРИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Картер нейтроннуг чепсекти «бүдүрерин соңгаарладыр» деп шиитпирин хүлээп алганының дугайын чарлаан. Президентиниң Ак бажыңга кылган медеглелинде: «бистиң чаартынган тактиктиг чепсээвистиң бедик хереллеңиишкин шынарын ажыглаарының дугайында түүнел шиитпир сеолүнде хүлээп алдыпар» деп айыткан.

Дж. Картериң бо кылган медеглелинден ап көөрге, нейтроннуг чепсекти бүдүрерин белеткээриндеи болгаш ооң бүдүрүүшкүүн калбартырындан кандыг-даа ойталаашкын чок болуп турар. «Лепс» ракета-биле болгаш сес дюйм араалдыг системаның чепсээ-биле адын үндүрер ядролуг октарны кедиинде барын нейтроннуг чепсекти адын үндүреринге таарыжыр кылдыр эде чаартырының дугайында айтышкынны камгалал министерствозунга бергенин президент дыңнаткан.

«Бистиң ядролуг болгаш ядролуг эвес-даа шериг күчүвүстү улам чаартырынче болгаш быжыглаарынче бистер эвилелчилеривис-биле кады моон соңгаар-даа кичээвгей салыр бис» деп, ол чугаалаан.

Бо айтырыгга хамаарышпас чүүлдер талазы-биле Совет Эвилелиндеи кандыг-бир дүжүп берениишкинни чедип алыр сорулга-биле АКШ-тың президентизи нейтроннуг чепсекти шуут хоруурунук дугайында айтырыгны Совет Эвилелиниң камгалал күчүзү улгадын турар деп чылдагаанар-биле кады будай чугаалаан. Ол бүгүнү чугаалап турган, Дж. Картер ССРЭ-ниң нейтроннуг чепсекти бүдүрбелиниң, ооң курлавырын тургусказының, ону кана-даа ажыглавазының дугайын дугуржул алыр дээн тодаргай сапалының дугайында чаңгыс-даа сөс ыыттаваан.

Ак бажыңның төлөлекчиси ол-ла хүн президентиниң шиитпирин тайылбырлап турган, ооң ук шиитпирин хүлээп алырынга идиг берген кол түүл болза, ракеталарының болгаш артиллериялларның октарын чаартыр дугайында айтыышкынны Пентагонга бергени болур деп чугаалаанын айтыр апаар. Ракета болгаш артиллерия октарын нейтроннуг бомбаларны боолаарынга таарыжыр кылдыр чаартыры кедиинде барын нейтроннуг чепсекти «дүргеп ажыглаарынга» эптиг арганы тургузар деп төлөлекчи уламчылап чугаалаан. Ук октарны чаарты кылырынга бүдүн чартык азы ийи чыл хире уе негеттинер деп, ол дыңнаткан.

Нейтроннуг чепсекти бүдүрерин соксадыр дээш калбарган шимчээшкинни ойтур шавар база ол чепсекти бүдүрериниң болгаш ажыглаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп алыр дээш АКШ-тың чазаанның нейтроннуг чепсекти бүдүрериниң ам дээрезинде соңгаарладыр деп шиитпирин хүлээп алганы төлөлекчиниң тайылбырындан билдинип турар.

АКШ-тың президентизиниң шиитпиринге холбаштыр

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Нейтроннуг чепсекти бүдүрерин соңгаарладыр дугайында президент Дж. Картериң хүлээп алган шиитпири болза, ол ол ийиги чепсекти шуут хоруурунуң дугайында шиитпир эвес болган деп, конгресс кежигүнү Дж. Конерс парлалга конференциязынга чугаалаан. Кижилерни масалы-биле өлүрүп хыдыр чепсекти шуут хоруур деп тодаргайы-биле чугаалаарының орнунга президент чамдык политиктиг бөлүктериниң агымынга алдынган.

Ак бажыңның эолеп алганы ийи уткалыг туружу нейтроннуг чепсекти бүдүрерин херек апаргап уеде эгелээринге таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Ол чепсекти бүдүрериниге кажан-даа удурланыр мен, ынчангаш ацаа удур дениелдиг кампаниязын үргүлчүлээр мен деп, ол чугаалаан.

АКШ-тың НАТО талазы-биле эвилелчи чуртларының чону боттарының чуртунга нейтроннуг чепсекти неутерепеениң дугайында негелдени кылып келгенин президент өөрепип коор ужурга таварышкан деп, шериг айтырыгларының талазы-биле информация төвүнүң төлөлекчиза С. Лидер чугаалаан. Ядролуг газаннар-биле кады будай чугаалаан. Ол бүгүнү чугаалап турган, Дж. Картер ССРЭ-ниң нейтроннуг чепсекти бүдүрбелиниң, ооң курлавырын тургусказының, ону кана-даа ажыглавазының дугайын дугуржул алыр дээн тодаргай сапалының дугайында чаңгыс-даа сөс ыыттаваан.

Ак бажыңның төлөлекчиси ол-ла хүн президентиниң шиитпирин тайылбырлап турган, ооң ук шиитпирин хүлээп алырынга идиг берген кол түүл болза, ракеталарының болгаш артиллериялларның октарын чаартыр дугайында айтыышкынны Пентагонга бергени болур деп чугаалаанын айтыр апаар. Ракета болгаш артиллерия октарын нейтроннуг чепсекти бо чаа хевириин бүдүрерин калбартыры стратегиг шаан халдакчы чепсекти бүдүрериниң кыыгаарлаар талазы-биле СЭРЭ биле АКШ-тың аразында боон турар чугаалажыышкынларга шаптык чедирер апаар деп, ол уламчылаан.

Ядролуг дайынның айылындан чайлаар деп бодаар болзувусса, нейтроннуг чепсекти тургузарындан шуут ойталаар ужурлуг бис деп, чепсегленишкинни контрольдаар талалакчыларның ассоциациязының секретары Г. Сковилд медеглээн. Нейтроннуг бомбаны камгалалдың чепсээ деп санап болбас. Ол шаан халдакчы чепсек, түгле дириг күштү узуткаар чепсек. Ооң ацгыда ону көөргедиг турган, Совет Эвилелиндеи кандыг-бир дүжүп берениишкинни кордаанының ажыы чок. Боо-чепсектиң күжү-биле орустарга бодувустуң күзел-сорувусту чыган шыдавас бис, Ооң тодаргай чижээн билир бис. Оттары адырлавын частыр ракеталарны оларга догей бээриивиске, олар ындыг чепсекти бүдүре берген болгай. Ол чорук бистиң национал айыл чок чорувусту баксыраткан деп, ол уламчылаан.

БӨГҮН—КОСМОНАВТИКА ХҮНҮ

Черник баштайгы космонавтызы Юрий Алексеевич Гагаринниң космосче «Восток» корабльге ужудуп үнгени төөгүлүг хүнден бээр бөгүн 17 чыл болган. Ол хүнү авиацияның болгаш космонавтиканың бүгү-делегей хүнү кылдыр демдеглеп турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң ужудукчу - космонавтызы Ю. Гагарин биле академик С. Королев (1961 ч. май).

Адаанда чурукта: Чурукчу А. Соколовтуң «Совет эртемге алдар!» деп плакады.

БАШТАЙГЫ КОСМОНАВТЫНЫҢ ТӨРӨӨН ЧЕРИНДЕ

Бистиң Төрөөн чуртувустуң алдарлыг төөгүүнде эвээш эвес байырлал хүннери кыр бижаттынген. Оларның бирээзи—1961 чылдың апрель 12. Ол хүн совет ужудукчу-космонавт Юрий Гагарин «Восток» корабльге космосче ужудуушкунуну делегейде бир-ле дугаар кылган.

Делегейниң эң баштайгы космонавтызының бичии чылдарын эрттиргени Гагарин хоорай Москвадан 180 километр черде турар. Оон Гагарин аттыг кудумчузупуң бир ужунда улуг эвес ыяш бажыңче кижилер үзүктел чок шуужуп-ла турар. Ында Юрий Алексеевич Гагаринниң музейи бар.

Тайбың үеде Совет Эвилелиниң Маадыры болган бөгүн совет кижиниң—Юрий Алексеевич Гагаринниң амыдыралының дугайында музейниң материалдары чугаалап турар. Ол музей боду Ю. Гагаринниң төрүттүнген болгаш чашкы чылдарын эрттиргеи бажыңында тургустунган.

Фото-чурук: Алексей Иванович биле Анна Тимофеевна Гагаринниң уруглары. Олар—дөрт кижи: Валентин, Зоя, Борис, Юрий. Ю. Гагарин 1934 чылдың март 9-та төрүттүнген. кедээ суурнуң шупту оолары ышкаш, ойнап өскен. Кажан ол чеди харлаптарга:

— Че, Юра, бо күзүн школа баар сен—деп, адазы чугаалаан.

Ынчалзажок ол күзүн школа барын шыдаваан—Адачурттуң Улуг дайыны эгелээн. Суурну гитлерчилер эжелеп алган. Чурттакчылар оларны кеөр хөөн чок турганнар. Ынчангаш бичии ооллар улуг улустуң үлегерин эдерип, немецтерге шыдаар шаа-биле хора чедирип турганнар.

Чүгле ийи чыл эртиенде Юра школага өөренип эгелээн. Ол үениң фото-чуруктары бо: Юра болук өөреникчилер аразында кызыл галстуктуг турар, чап-чаа пионерге хүлээп алганы ол.

Юра 6 классты дооскаш, Москвада төрелдиниче чоруй барган болгаш Люберецкиниң көдээ ажыл-агый машиналарының заводунуң чанында уе-дарган училищезинге өөренип киргеи. Фото-чуруктардан Юрийни көөр бис: шуткукчунуң өөреникчизи, училищеге кады өөренип турган өөрлери-биле кады.

Өөредилге доозулган, шуткукчунуң мергежили чедип алдынган. Ынчалзажок Юрий оон-даа ыңай уламчылап өөренирин күзээн. Саратовтуң индустрия техникумунче кирип алган.

Гагаринниң авиацияже оруу чогум-на моон, Саратовтан эгелээн. Ол техникумнуң дөрт дугаар курузунга өөренип турган, ында аэроклубка кирип алган. ужар чүүлүн үредзин билиглерин оон ап эгелээн. Соң соонда—Оренбурттуң ужар чүүл училищезинге өөредилге, ужар чүүл полугунга шериг албаны. Юрий Алексеевич мадаа СЭКП кежигүнүге киргеи, космонавтылар шилип алырының комиссиялын эрткеш, «Звёздный» хоорайже моон чоруткан.

Ол үеден эгелээн Юрий Гагаринниң амыдыралынга улуг өскерилгелер болгулаан. Космосче ужарынга оон канчаар белеткеннп турганының база канчаар ушканының дугайында хөй-хөй документилер төөгүп турар.

Музейниң материалдарындан № 1 космонавтының дашпыкы чурттарга—Болгарияга, Кипрге, Польшага, Японияга, Индияга, Англияга болгаш өске-даа черлерге чораанының дугайын сонуургаи көрүп болур.

Ужудуушкун соонда эзээн үе эрткенде Ю. Гагаринниң «Космосче орук» деп автобиографтыг демдеглелериниң өмү үнген. Музейде делегеттиген ол номнуң бир арнында мындыг сөстер бар: «Космосче орук! Оон калбак делгемперинге чедер, кижилерниң шагдап бээр күзеп чораан ужудуушкунуң бир дугаарында кылыр аас-кежиктиг болдум. 1961 чылдың апрель 12-де ужудуушкун дээрге, ол белен эвес орукче эң баштайгы улуг базым-дыр. Ынчалзажок космосту шингээдип алырының баштайгызы болган совет чон оон делгемперинче улам-на ханыпан ыраар. Өске делегейлерге, өртемчейниң планеталарынче бистиң чүткүлүвүстү кым-даа доктаадып шыдавас!».

Бирги космонавтының бо сөстерин амыдыралга боттандырып турар ооң эштериниң, салгакчыларының чуруктарын музейниң ханаларында аскаын көрүп болур бис.

...Юрий Алексеевич Гагаринниң музей-бажыңынче чурттуң бүгү булуңнарындан келген кижилер үзүктел чок шуужуп-ла турар.

А. АШМАРИН.

Москва.

Тураскаал пропагандазының ленинчи планының 60 чылынга

РЕВОЛЮЦИЯДАН ТӨРҮТТҮНГЕН

Совет уран чүүл культуразының хөгжүдезинин төөгүзүнге тураскаал пропагандазының ленинчи планының ачы-хавыяазы үнелеп четпес улуг. Оон үндезини республиканың тураскаалдарының дугайында Улус Комиссарлар Чөвүделиниң 1918 чылдың апрель 12-де В. И. Ленинниң ат салганы төөгүлүг декреди болур. Улус-чонуң аас-кежии дээш демиселчилерге, шылгаранган эртемденнерге болгаш культураның мастерлеринге тураскаалдарны, коммунизмниң бедик идеалдарын сиңиргеи мөнгежирел тудугларын өзүлүг-ле ол үеден тудуп эгелээн.

Совет эрге-чагырганың баштайгы беш чылдарында, хоозураадың болгаш аштың эң берге үеларинде безин 183 тураскаалдарны болгаш оларның төлевилелдерин, онон тураскаал самбыраларны кылган. Оларның аразында уран чүүлдүн сурагжаан чогаалдары бооп киргеннери кайы хөй: С. Конетовтуң «Улустарга тайбың болгаш акы-дүмалышкы чорук дээш мөчээннерге» деп мемориал самбыра, С. Матвеевтиң кылганы Карл Маркска тураскаал, Н. Андреевтиң «Хосталга» деп монументизи дээш өске-даа.

Уран чүүл чонга чоокшулаазын, ол чонуу болзун дээр болза, чон уран чүүлге чоок болзун, ону ханы билип алзын деп бодаар болза, ниити эртем-билигниң болгаш культураның деңнелиң көдүрер ужурлуг бис деп, В. И. Ленин чугаалаан. Ынчангаш тураскаал пропагандазы, бир талада «чаа салгалдарның эртем-билиг чедиш алырының, кижизидилгезинин хөрөөнге бараан болур», чурукчуларны чаа амыдыралды тургузарынга кириштирер хүлээлгелиг. Ленинчи ол бодал совет чурулга уран чүүлүнүң хөгжүдезинге чагыы, оон дуруму болу берген.

Совет күрүвениң 60 чылдарының дургузунда тургустунган мөнгежирел тураскаал чогаалдары дээрге хой националлыг совет улустуң амыдыралының кайгамчыктыг төөгү бижилгезидир. 20-ги чылдар И. Шадрының «Кудумчу дажы — пролетариаттың чепсээ», А. Матвеевтиң «Октябрь» болгаш өске-даа көскү, үнелиг чогаалдарның тургустунганы-биле демдеглеттинген. 30 чылдарның тураскаал чогаалдарының эң дээди түнелиг болза В. Мухинаның «Ажылчын болгаш колхозчу» деп сурагжаан скульптура белүү болур. Ол—тивлээн социализмниң тодаргай хереги, күш-ажылчы улус-чонга алдар тутпаан гимн болган. Дайын сөөлүндеги үеде фашизмден делегейни хостап алган совет кижилериң маадырлыг чоруун алдаржыткан дайынчы алдарның тураскаалдары болгаш мемориалдары Совет Эвилелиниң болгаш даштыкының чүс-чүс хоорайларында, мүн-мүн суурларында тургустунган. Оларның авторлары чурулга уран чүүлүнүң кайгамчык мастерлери А. Кибальников, М. Аникушин, Л. Кербель, Е. Белашова, Ю. Лиховинин, Е. Вучетич, В. Цигаль, О. Комов, Л. Головницкий, О. Кирюхин болгаш өскелер. Тураскаал пропагандазының ленинчи планының көл идеялары болгаш принциптери бөгүн-даа болза күштүг бооп артыышаан. Чурукчуларның мурнунда, архитекторлар-биле кады, совет кижини долгандыр турар байдалды чараш, көрүштүг болдурарының, хоорай, суурларның бистин үеистин бедик негелделериниге дүгжүп турар социалистиг хевирин тургузар талазы-биле улуг соруулгалар туруп турар.

Тураскаал пропагандазының 60 чылының байырлалы чурулга уран чүүлүнүң бо чылын 20 чыл улаштыр эртип турар неделязы-биле капсырлашкан. Апрель 12-ден 23-ке чедир бүгү чуртта делгелге залдарының болгаш чурукчуларның мастерскаяларының ажыктери көрүкчүлерге хостуг ажыттынар, ужуражыышкыннар болгаш беседалар эртер, чурулга уран чүүлүнүң дугайында лекциялар болгулаар.

РСФСР-ниң чурулга уран чүүлүнүң неделязының төөгү кылдыр бо таварылгада Алтай крайның улуг үлетүр болгаш культура төөгү Барнаул хоорайны шилип алган. Чурулга делгелгелериниң ажыдыышкынына киржирибиле, мурнакчы күш-ажылчы коллективтер-биле ужуражыр дээш борта сураглыг чурукчулар чедип келир. Алтайның күрүне университелинге улустуң чурулга галереязы ажыттынар. Анаа Россия Федерациязының чурукчулары боттарының дээре дээн ажылдарын белек кылдыр бээр. Москвага «Көскү агитацилыың планады» деп Бүгү-россияның 11-ги делгелгези, улусчу мастерлериниң чогаалдарынга «Металл болгаш угулга» деп делгелге ажыттынар. Ниитизи-биле алырга неделя уран чурулганың улуг байырлалы болур.

ССРЭ-ниң чурукчуларының V съездизи чоокта чаа эткеш. Ол совет чурулга уран чүүлүнүң амгы байдалын сайгарып, моон соңгаарты хөгжүдезинин арганларын айыткан. Бистин уран чүүлдүвүстүң чоруп келгеи болгаш моон соңгаар-даа чоруур оруун коммунистерниң улуг партиязы тодаратган: совет улустуң маадырлыг херектерин шынчызы-биле болгаш ханы көргүзери, амыдыралдан чаа баспазы. Ол харыысалгалыг соруулганы күүседи-ринге совет чурукчулар салым-чаяаныың бүгү арга-курлавырларын бээр.

С. ТКАЧЕВ,
РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинин даргазы, ССРЭ-ниң чурулга академиязының корреспондент-кежигүү.

Өдээ сценада

УРАН ЧҮҮЛ КОНКУРУЗУНГА

Аныяктарның болгаш студентилериниң XI Бүгү-делегей фестивалы бо чылын Хосталга ортулуу—социалистиг Кубаның пайысылалы Гаванага болуп эртер. Аныяктарның бо шуулганынга уткуштур район аныяктарының бот-тывынгыр уран чүүлдүн чеди коллективи болгаш 150 кижи кириштирген. Жанрлар аайы-биле көргүзүглер сценага удалараа болуп турду. Суурлардан аңаа киржир дээш келген бот-тывынгыр талантылыгларның мергежилдеринге көрүүтүлер сонуургалын илередип хүлээп алган. Ыры-хөгжүм ансамбльдери эң эки күүселде дээш маргылдашкан. Ооң түнелинде Иймени—бирги, Алдан-Маадырнысы—ийиги черлери эзлээн. Совет ырлар маргылдаазынга өткүт, чараш үнүт ыраажы кыстар Колхозпай Кызыл биле Татьяна Ооржак эки түнел алган. Тыва улустуң ырларын күүседиринге «Алдан-Маадыр» совхозтан келген ыраажылар Маадыр Саян, «Большевик» совхозтан Барынмаа Ондар олар тергиндээн.

Саглаңнаан, өң-баазын чечектер дег хеп-сыцныг танцы ансамбльдери ойнап турда, чаражын, эолгир, аваантыгыр түү дээр. Танцычылар ансамбльдериниң Алдан-Маадыр биле Шеминин бирги, ийиги черлерни үлешкен. Тыва улустуң уран чүүлүнде онзагай хевирлер бар. Оларның бирээзи—сытыт, хөөмей. Сытытчылар ансамбльдериниң көргүзүүнге база алдан-маадыржылар шылтараан. Чаңгысчангыс сытытчыларның күүселдезинге Эрес-оол Ооржак (Алдан-Маадырда) бирги черни эзлээн. Бора-Тайга чурттуг Семён Монгуш лимбиге тергиин чараш аялгалар күүсеткеи. Чыраа-Бажындан Сергей Куулар чадаганга. Алдан-Маадырдан келген аныяк хомусчу Николай Сендааның күүселдери тус-тус хевар аайы-биле онзагай болган.

Жанрлар аайы-биле конкурс доозулган. Оон түнелинде «Алдан-Маадыр» совхозтуң аныяктар коллективи уран чүүлдүң жанр аайы-биле республика пайысылалынга болур конкурска киржир эргени алган.

М. СЕВЕН.

Тыванын күрүвениң «Саян» аттыг ыры болгаш танцы ансамбли репертуарын улам байыдып, ыяк белеткелдиг кедээже үнүүшкүннерни кылып турар. Үениң негелдезинге дүүштүр оон киржикчилерни номер бүрүзүнүң утказын ханы тургузуп, күүселдезин чедишкиннит кылырын оралдажып, хөй күштү үндүрүп турар. Аалдап четкен чер бүрүзүнүң көрүкчүлери оларның номерлерин сонуургаи, адын часкаашкыны-биле хүлээп алыр.

Ансамбльдиң киржикчилери чоокта чаа Эрзин, Тес-Хем, Улут-Хем районнарга чедишкиннит ойнаан.

ЧУРУКТА: ансамбльдиң танцы бөлүүнүн күүселдези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин өзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылта бүргеи, аязыр, чамдык черлерге чаар. Барымын чүк угланыышкынныг хаттың дүргеи секундада 7—12 метр, чамдыкта 12—17 метр чедир күштелир. Агаарның температураазы республикага 3—8, чамдык черлерге 10—15. Кызылта 10—12 градус чылыг болур.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 12-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Космос дугайында новеллалар». Мультфильм.
11.05—«ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге уткуштур».
12.05—«Агаарга ужудукчу». Уран-чечен фильм.
13.35—16.05—Чапсар.
16.05—«Улуу-биле көргүзекен чер». Документалдыг фильм.
16.35—ССРЭ-ниң Күрүвениң симфониялың үлегерлиг оркестриниң концерти. Программада И. Брамстың болгаш П. Чайковскийниң чогаалдары. Дирижёру — ССРЭ-ниң улустуң артизи, Күрүне шаңналдарының дауреады К. Кондрашин.
17.10— «Москва чыларының ажылчын магадылалы».
17.40—«Бистиң өңүүвүс Бративо». А. Толстойнуң тоолу-биле муыыкалыг шиик.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.40—«Элээди уруглар болгаш хоойлу». Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—«Оттуг спираль». Эртем-тайылбырлаадыг фильм.
19.50—«Спортлото» тиражы.
20.00—«Харыылаңар, горнистер!».
20.30—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасовтуң удуртулгазы-биле уруглар-ның улуг шиитирызының болгаш орус улустуң хөгжүм хереселдериниң үлегерлиг оркестриниң оюну.
20.55—01.10— Космонавтиканың хүнүнге тураскаатканы байырлыг хурал болгаш концерт. Совет Армияның Төп үлегерлиг театрынган дамчыдылга. Чапсарда — «Ye». Информастыг программа. Төнгенде — «Юрий Романенконуң болгаш Георгий Гречкониң космоска 96 хонуу» болгаш медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—«Бөгүн БАМ-да».
19.00—«Ном, Ye. Помчыкчу».

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Бистиң почтавыс». Дамчыдылга.
20.00—20.55—«Космоста ажыл хүннери». Документалдыг фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН

РАДИО

АПРЕЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Амы-тыныг магадылаар мен» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Частырыг чок» 9.00, 10.40, 15.30, 17.40, «Салым-чол» 12.20, 19.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Өскүс ажым» 15.00, «Төп халдакчы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «№ 70 кинопчыынды» «Будёнка» 15.00, «Профессиязы репортер» 17.00, 19.40 шактарда.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЕЭНГЕЙИНГЕ:

«Жигули», «Москвич», «Запорожец» маркалыг автомашиналарга болгаш «Урал» маркалыг мотоциклдерге ооч-чурнуң эде даңзылаашкынын Кызылдың үлетүр бараанларының садыы 1978 чылдың апрель 10-дан май 1-ге чедир үлетүр бараанларының садының баяцыңга 15-ки кабинетке 18 шакта чорудар. **Адреси: Октябрьская, 29.**

Эде даңзылаашкынны Кызыл хоорайга доктаамал кыр бижээн паспортун көргүзерге чорудар.

Эде даңзылаашкынны эрттээнерни оочурдан үндүрер.

ЧУРТТАКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЕЭНГЕЙИНГЕ

Кызылдың аъш-чем садыы камгалаттынган өртээ-биле бажыңнар садыы ап турар.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, **Октябрьская кудумчузу, 29, телефон 2-17-78.**

«Кызыл тараачын» совхозка доктаамал ажылдаары-биле чолаачылар, К-700, ДТ-75, МТЗ-50 тракторларга трактористер херек.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Туран хоорай, **Бии-Хем район. Совхоз «Кызыл тараачын».**

Чөөн-Хемчик районда «Искра» совхозтуң малчыны, Чадаана кедээ Советтиң депутады, СЭКП кежигүү

Алдын-оол Шаравиевич ОНДАРНЫҢ

ооал-овдакка таварышкаш мөчээни-биле холбаштыр «Искра» совхозтуң дирекциязы, партиом болгаш Чадаана кедээ Советтиң күүскому оон чоок кижилериге болгаш төөрелдериге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

Улус өөредилгезиниң хоочун ажылдакчызы, Тээлиниң кежээки школазының башкызы

Монгуш Иваадымович ХЕЙМЕР-ООЛДУҢ

хенертен мөчээниң СЭКП Бай-Тайга райкому болгаш райкүүсүм, улус өөредилгезиниң килдизи ханы кажыдал-биле дыңнатпыраан, оон өг-бүлезиниге, эш-өөрүнге кажыдалын илергейлеп тур.

ХАРЫЫСАЛГА, НЕГЕЛДЕНИ КҮШТЕЛДИРИП...

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң өртке удур килдизиниң Ак-Довурак хоорайда өртке удур отряды тургустунуп, ажылдап эгелээ-ле беш чыл ажып турар. Ук отряд Тывайның үлетүрүнүң баштайгызы — Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадын, ооң чоок-кавылын өрттен камгалаар хүлээлгезин бо үениң иштинде билдилиг күүседи келген. Комбинаттың ийиги эзлчээ база ажыглалга кирген. Ооң-биле чергелештир ийлык хоорай чылдан чылче дүрген өзүп турар болгаш ооң кудумчуларында тудуг-суур көвүдээн. Бо чорук өрт инспекциязының ажылдакчыларының, өртке удур эки тура дружиналарының мурнунда чаа-чаа сорулгаларны салган болгаш олардан негелдени күштелдирген.

Өртке удур инспекцияның болгаш отрядтың инженерлери, ажылдакчылары тудуг, бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларыбиле харылзааны тудуп, ол черлерге барып, өртке удур айыыл чок чоруктуң ында канчаар тургустунганын үргүлчү хынаан турар болгаш өртүү болдурбазы-биле баш удур тайылбыр ажылдарын күштелдирген. Кылын чорудуп турар профилактиктиг ажылдарының шынары, дээштин сөөлүү чылдарда эзээн экижээн. Ынчангаш бүдүрүлгелерге, улуг тудутларга өртүн болу бээри сөөлүү ийи чылдарда көскүзү-биле кызырылган.

1977 чылда республиканың өрт кезектериниң аразында болуп эрткен маргылдаага бистиң Ак-Довуракта даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинаттың өртке удур отряды киржип, мергежил талазы-биле белеткелдиин көргүзүп, ийиги черни эзлээн. Өртке удур эки тура дружиналарының эткен чылын болган маргылдаазынга комбинаттың эки тура дружиназының кежигүннери кириштирген, аңаа эки түнелдиг болганнар. Бо бүгү болза өртке удур отрядтың ажылдакчыларының болгаш эки тура дружинаның кежигүннериниң дайынчы мергежилиниг белеэнин, ажылының эки-жээнин хереченлеп турар.

Чамдык бүдүрүлгенин, улуг тудугларның удуртукчуларының хамаарышкан участогунга өртке удур айыыл чок чорукту тургузар айтырыгже шоолуг кичээнгей салбаан турары канчап-даа таарышпас. Өртүү болдурбазы-биле баш бурунгаар сагындырар ажыл хөрлээлээн өртүү өжүреранден белен дээрзин утпас ужурлуг бис. Ынчангаш профилактиктиг хемчеглерни баш удур чорудуп, өрт-халапка хамаарышкан лекция, беседаларны, кыска кинофильмнер көргүзүглерин чурттакчы чон ортузунга калбартып, көргүзүп турган, өртүү баш удур болдурбазы чугулэ. Бир эвес хамааты бүрүзү өртке удур демисел чорудар черлериниң ажылдакчыларының сүмезин, айтыышкынныын хажык чок сагып ажыглаар болза, өрт айыылыдан чайлан болур.

Өртүү күрүнеге-даа, хамаатыларга-даа чедирип турар когаралы улуг. Чурттакчылыг-даа, албан организация черлериниң-даа бажыңнарыпга өртүү болу бээриниң кол чылдагаанныгынга хамаарыштыр каш чижектен көргүзейн. Ак-Довурак хоорайга эткен чылдың декабрь төнчүзүнде болгаш бо чылдың январь эгезинде чурттакчылыг үш бажыңга өрт болган. Өртүүнүң болган чылдагаанныгын хынап көөрге, олар колдуунда-ла бажың эзлериниң ээ-харыысалга чок чоруундан ийиде азы бажында тургускан электрибиле ажылдаар хереселдерни шын эвес ажыглаан тургаанындан үнгүлээн болуп турар.

Уругларны ада-иекиң болгаш улуг кижилериниң хайгааралы чокка бажыңга арттырары айыылдыг. Уруглар от-биле ойнап, өрт үндүрүп болур. Аңаа хамаарыштыр чижек. Бо чылдың январь 28-те Ак-Довурак хоорайның Строительная кудумчузунуң 11 дугаар бажыңга өрт болган. Бажыңның ээзи Б. Хертек бичии уругларын улуг кижилериниң хайгааралы чокка арттырып кааш чорупканының түнелинде, олар от шап ойнап турган, өрт үндүргеи. Түнелинде бажың иштинде эт-севи шупту өрттенген. Бо чылдың март 17-де хоорайның Юбилейная кудумчузунда 13 дугаар бажыңның 46 дугаар квартиразынга өрт болур часкан. Ук квартираның эзлери Сарыглардар 4 харлыг оглун бажыңга чааскандырзын арттырган, эжиин шоочалаан, чорупкан. Ол үеде бичии ool от шап ойнан турган, соңга пөзүп, өрттедипкен, өрт чаа-ла өөскүп үнүп турда, кожалары эскерип кааш, бажыңның эжиин үреп киргеш, баш удур хемчээн ап, өртүү өжүргеннер.

Ак-Довурак хоорайның чурттакчы-коммунал эргелелинге хамааржыр тудугжулар суурунуң иштинде чурттакчы бажыңнарынга өрт бо-ла болгулаар. Ооң кол-ла чылдагаанны болза, ук бажыңнарда электритогу дамчыткан сывырындактарның эргилиреэнинде, розеткаларының, печкаларының үрелгеннинде. Байдал мындыг турда-да, ону харылаа турар организация ол үүлдерни септеп, чаарты кылыр айтырыгны кичээнгейге албайн келген. Мындыг янзылыг чижектерни оон-даа ынай киргеи болур.

Бистиң өртке удур отрядывыс бо хүннерде 1978 чылдың бедиткен социалистиг хүлээлгезин алган, ооң күүселдезин дээш кызымак ажылдан турарлар. Үлегерлиг ажылыбиле эш-өөрүнге хүндүткелдиглер бисте хөй. Мындыларга инженер Л. Тимашева, чолаачылар бригадири А. Бондарев, харылаа диспетчери В. Плеская, дежурный Я. Прокапич оларны болгаш ооң-даа өскелерни хамаарыштырып болур. 1978 чылда алгаывыс социалистиг хүлээлгелериви амыдыралга боттандырары өртке удур органнар ажылдакчыларының 60 чыл ооңга бистиң белээвис болур.

К. БИЧЕ-ООЛ,
өртке удур отрядтың начальниниң оралакчызы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийже амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг каллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 116.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле өргелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00523.